

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1916.

Andra kammaren.

Nr 80.

Lördagen den 27 maj, f. m.

Kl. 10,30 f. m.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet herr *Erikssons* i Grängesberg på kammarens bord liggande motion nr 333.

§ 2.

Vidare föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 125, sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 memorial nr 3, bevillningsutskottets betänkande nr 31 samt lagutskottets utlåtanden nr 42 och 43.

§ 3.

Till behandling upptogs nu konstitutionsutskottets memorial, nr 17, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

Efter föredragning av *utskottets anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, lades berörda anmälan till handlingarna.*

Utskottets anmälan jämlikt § 107 regeringsformen.

Punkten 1:o).

Utskottet hade under denna punkt funnit det ärende, som omnämdes i protokollet över sjöförsvärenden den 4 maj 1915 nr 2 vara av den beskaffenhet, att anmälan borde hos riksdagen göras mot föredragande departementschefen.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, Kjellén, von Mentzer, von Bahr, Hildebrand, K. V. Beckman, Räf och Hallendorff*, vilka inom utskottet yrkat avslag å det väckta förslaget om anmärkning mot föredragande departementschefen.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Sedan utskottets anmälan blivit föredragen, anförde

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Broström: Herr talman! Konstitutionsutskottet har funnit det under denna punkt upptagna ärendet vara av den beskaffenhet, att anmälan bort, jämlikt § 107 regeringsformen, hos riksdagen göras mot mig i egenskap av föredragande departementschef.

Jag skall tillåta mig, innan jag ingår på den sålunda gjorda anmälan, att i korthet referera vad i detta ärende förekommit. I ett den 17 mars 1914 hållet offentligt tal hade f. d. professorn G. Mittag-Leffler yttrat, bland annat, att vice häradshövdingen Karl Staaß under utövningen av det utav honom tidigare innehavda statsministerämbetet för de militära myndigheterna hemlighållit en till honom överlämnad hemlig handling av den betydelse för landets försvar, att den omedelbart till beprövande och efterrättelse bort överlämnas till dem, som vid krigsutbrott övertaga den militära ledningen. Sedan allmänna åklagaren vid Stockholms rådhusrätt yrkat ansvar å herr Mittag-Leffler för detta och andra om herr Staaß såsom innehavare av nämnda ämbete i sagda tal gjorda uttalanden, förenade sig den senare genom särskild stämning i åklagarens talan. Herr Staaß anhöll därefter i en till Kungl. Maj:t den 21 april 1915 ingiven skrift, att ifrågavarande handling måtte få, under de garantier för dess hemlighållande, som Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt uppställa, överlämnas till rådhusrätten och därefter eventuellt till överrätt, som kunde komma att få målet under behandling, med rätt jämväl för parterna och deras ombud eller rättegångsbiträden att erhålla kännedom om handlingen.

I ärendet hördes justitiekanslern, vilken yttrade, bland annat, att det å ena sidan för ett rätt bedömande av parternas talan i det ifrågakomna målet kunde bli behöfligt för rådhusrätten att taga del av den avsedda handlingen, men att å andra sidan — oavsett frågan vilken betydelse handlingen kunde hava för rikets försvar — dess innehåll delvis vore av den beskaffenhet, att detta innehåll icke för närvarande borde komma till allmän kännedom. Med hänsyn härtill ansåg justitiekanslern förvarande ansökan böra föranleda allenast det nådiga medgivandet, att, därest rådhusrätten hos Kungl. Maj:t gjorde underdånig framställning om utfående av den ifrågavarande hemliga handlingen, densamma måtte utlämnas till ordföranden i den avdelning av rådhusrätten, under vars handläggning målet hörde, med rätt och skyldighet för honom att låta de ledamöter av rådhusrätten, vilka deltog i målets handläggning, taga del av handlingen samt med skyldighet för domstolens ledamöter att iakttaga erforderlig sekretess enligt närmare av justitiekanslern föreslagna regler.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 4 maj 1915, därvid Kungl. Maj:t, på min hemställan, beslöt att, enär, på sätt justitiekanslersämbetet uttalat, innehållet av ifrågavarande hand-

ling icke för närvarande borde komma till allmän kännedom — i följd av vilken uppfattning justitiekanslersämbetet endast ansett sig kunna tillstyrka, att handlingen gjordes tillgänglig för rättsens ledamöter — samt det icke kunde anses överensstämmande med grunderna för rättegångsordningen, att på den ena partens begäran åt domstol tillhandahölles processmaterial, varom parterna icke ägde taga kännedom eller yttra sig, förevarande anhållan icke kunde bifallas.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Konstitutionsutskottet har — yttrar utskottet — icke kunnat undgå att finna detta Kungl. Maj:ts beslut anmärkningsvärt och anser, att Kungl. Maj:t borde hava funnit angeläget att så vitt möjligt tillmötesgå herr Staafts omförmälda anhållan. Här för talade enligt utskottets mening dels de allvarliga beskyllningar mot herr Staaft, som den anhängiggjorda rättegången rörde, och dels det stora allmänna intresset därav, att åt domstolen bereddes möjlighet till en allsidig och ingående prövning av detta mål, för vilken prövning det, på sätt även justitiekanslern uttalat, kunde bliva för domstolen behövt att taga del av den begärda handlingen. Å andra sidan hade några avgörande betänkligheter enligt utskottets uppfattning så mycket mindre bort förefinnas mot bifall till herr Staafts anhållan, som, på sätt herr Staaft förutsatt, erforderliga garantier för handlingens hemlighållande skulle av Kungl. Maj:t uppställas och handlingens utlämnande i enlighet med denna anhållan sålunda icke behövt medföra, att densamma kommit till allmän kännedom. Utskottet har vidare i sin anmälan riktat sig däremot, att Kungl. Maj:t icke heller ansett herr Staafts anhållan böra föranleda det medgivande, varom justitiekanslern hemställt, eller att handlingen finge, på framställning av rådhusrätten, företes för rättsens ledamöter, och att justitiekanslerns berörda hemställan alltså blivit avvisad.

Konstitutionsutskottet har sålunda i första hand ansett, att herr Staafts anhållan borde hava vunnit bifall. Då detta skulle hava inneburit, att parterna och deras ombud eller rättegångsbiträden erhållit rätt att få kännedom om handlingen i fråga, synes det mig uppenbart, att genom ett bifall till herr Staafts anhållan behörig hänsyn till handlingens hemliga beskaffenhet skulle hava åsidosatts. Att i samband med bifall till en anhållan av nyss angiven innebörd uppställa betryggande garantier för handlingens hemlighållande lär svårligen hava låtit sig göra. För min uppfattning i förevarande avseende har jag ock haft stöd i justitiekanslerns utlåtande. Av detta utlåtande framgår nämligen, att justitiekanslern icke ansett sig böra tillstyrka herr Staafts anhållan av den anledning, att handlingens innehåll delvis vore av den beskaffenhet, att detta innehåll icke för närvarande borde komma till allmän kännedom.

I andra rummet har konstitutionsutskottet ansett, att herr

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Staafts anhållan bort föranleda det medgivande, varom justitiekanslern hemställt, eller att handlingen finge, på framställning av rådhusrätten, företes för rättens ledamöter. Jag kan ej finna annat, än att utskottet i detta hänseende icke rätt fattat innebörden av ifrågavarande beslut. Då jag av nyss anförda skäl ansett, att herr Staafts anhållan i den form den framställts icke borde bifallas, har det synts mig angeläget att genom beslutets avfattning icke lägga hinder i vägen för att handlingen i fråga, därest domstolen själv för målets fullständiga bedömande ansåge sig behöva tillgång till densamma, kunde tillhandahållas dess ledamöter. Fastmera har avsetts att i motiveringen till beslutet giva en anvisning på denna utväg att tillmötesgå det huvudsakliga syftet med herr Staafts förevarande anhållan. De använda ordalagen, att »det icke kunde anses överensstämmande med grunderna för rättegångsordningen, att *på denna partens begäran* åt domstol tillhandahölles processmaterial, varom parterna icke ägde taga kännedom eller yttra sig», torde, synes det mig, knappast lämna rum för den uppfattningen, att justitiekanslerns hemställan blivit, *reellt* sett, avvisad. Att ett medgivande icke *direkt* lämnats domstolen att, på dess egen framställning, få handlingen till sig överlämnad har berott därpå, att någon sådan framställning icke förelegat vid ärendets fördragning inför Kungl. Maj:t.

Herr Edén: Herr talman! Det svar, som herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet nu har lämnat, torde föranleda några anmärkningar från utskottets sida. Herr statsrådet har först uttalat, att det icke varit för honom möjligt att tillstyrka herr Staafts anhållan om den ifrågavarande handlingens utlämnande jämväl till parterna eller deras ombud under betryggande garantier därför, att därmed skulle behörig hänsyn till handlingens hemliga beskaffenhet åsidosatts och det icke skulle varit möjligt att anskaffa dylika betryggande garantier. Jag tillåter mig att mot detta göra ett par erinringar. När herr Mittag-Lefflers ansökan på våren 1914 om undersökning angående denna handling inlämnades till Kungl. Maj:t, så blev visserligen denna ansökan av Kungl. Maj:t avslagen, men föredragande statsrådet uttalade då till protokollet, att om parterna ville komma överens om en undersökningskommission, så skulle handlingen utlämnas till en sådan kommission. Man måste då göra sig den frågan, om det är lättare att åstadkomma garantier för handlingens hemlighållande i en dylik mellan två enskilda män överenskommen kommission än att åstadkomma motsvarande garantier för hemlighållande av handlingen inför rätten. Kungl. Maj:t hade kunnat göra direkta föreskrifter om hur handlingen skulle förvaras eller behandlas i protokollet. Utskottet har förut hört denna statsrådets invändning, men på intet sätt känt sig övertygat av densamma. Utskottet har också anmärkt — och det är karakteristiskt att herr statsrådet förbigick den an-

märkningen i sitt svar — att det icke är utan exempel, att hemliga handlingar blivit utlämnade i vissa rättegångar, exempelvis i spionmål, och att saken då ordnats så, att handlingarna blivit tillgängliga för både domstol och parter, men icke intagits i protokollet och icke på något sätt bragts till allmän kännedom. Man måste fråga sig, om icke det mål, det här gäller, var av sådant intresse, att Kungl. Maj:t kunde hava sökt dylika utvägar även i detta mål, eftersom det låtit sig användas i andra. Efter allt som förekommit måste jag för min del och de medlemmar i utskottet, som instämt i anmärkningen, anse, att tillräckliga skäl icke förelegat att så utan vidare avvisa herr Staaffs anhållan.

Om man emellertid vill ställa sig på den standpunkt, som justitiekanslern intagit, att medgivandet skulle inskränkas till handlingens tillhandahållande inför rätten och på rättens begäran, så måste vi, såsom framgår av utskottets anmärkning, anse, att Kungl. Maj:t icke heller i sådant fall uppfyllt vad man av opartiskhet och intresse för saken haft rätt att fordra. Herr statsrådet har nu i överensstämmelse med den tolkning, som utskottets reservanter framställt, velat göra gällande, att utskottet icke rätt fattat innebörden av Kungl. Maj:ts beslut. Det torde tillåtas mig att i förbigående göra den lilla anteckningen, att om så är fallet, så beror det på den utomordentliga konstmässighet, med vilken beslutet avfattats, en konstmässighet av den art, att däri utan tvivel kunna inläggas olika tolkningar. Men saken ligger dock så, att justitiekanslern har direkt förordat, att på grund av herr Staaffs anhållan medgivande skulle göras för rätten att, om den så begärde, erhålla del av handlingen. Vad har Kungl. Maj:t svarat på detta? Kungl. Maj:t har icke svarat något alls. Kungl. Maj:t har nämligen icke yttrat sig, såvitt jag kan läsa innantill — och i det fallet tror jag, att herr statsrådet får giva mig rätt — om justitiekanslerns hemställan. Det enda av statsrådets yttrande till statsrådsprotokollet, som rör justitiekanslerns hemställan, är en parentes, som *refererar* denna hemställan, men icke på något vis ger någon antydning om hur Kungl. Maj:t skulle ställa sig till en sådan hemställan. Motiveringen är nämligen så lagd, att det å ena sidan säges, att justitiekanslern har ansett innehållet av ifrågavarande handling icke för närvarande böra komma till allmän kännedom, men å andra sidan yttras även, att det icke kunde anses överensstämmande med grunderna för rättegångsordningen att på den ena partens begäran handlingen tillhandahölles vid processen. Detta, och intet annat, är Kungl. Maj:ts uttalande. I en parentes i detta uttalande har inskjutits, ett omnämnande, att justitiekanslern för sin del endast ansett sig kunna tillstyrka, att handlingen gjordes tillgänglig för rättens ledamöter, men Kungl. Maj:t själv har icke alls yttrat sig angående sin ställning till justitiekanslerns hemställan. Kungl. Maj:ts återhållsamhet på denna punkt väcker så mycket större uppmärksamhet, om man

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

sammanställer detta med vad som skedde på våren 1914. Då inkom från den man, som här är den förfördelande, herr Mittag-Leffler, en anhållan om en undersökning av handlingen. Kungl. Maj:t avslog denna anhållan, men herr statsrådet utpekade i motiveringen en direkt utväg, på vilken man skulle kunna få ut handlingen. Denna utväg kom icke till användning. Nu, vid det tillfälle, som legat under utskottets bedömande, har den förfördelade, nämligen herr Staaff, begärt att få ut handlingen till rätten. Han har icke fått saken tillstyrkt av justitiekanslern i den form han själv gjort framställningen, men justitiekanslern tillstyrker dock, att handlingen skall utlämnas till rättens ledamöter på dess anhållan. Nu är Kungl. Maj:t helt annorlunda återhållsam och försiktig, än Kungl. Maj:t var, när herr Mittag-Leffler gjorde sin hemställan. Nu är det icke möjligt att göra ett sådant uttalande, som skedde till herr Mittag-Leffler. Nu skjuter man in justitiekanslerns hemställan i en melansats men undviker att yttra sig om den — jag kan icke finna annat än att ej minst detta sistnämnda är betänkligt signifikativt för ärendets behandling. Såsom saken ligger har Kungl. Maj:t i realiteten stängt in möjligheten att utbekomma handlingen vid rättegången på sådant sätt, att, såvitt man kan döma, det icke lät sig göra att ur dessa stängsel finna någon utväg. Beslutet är så avfattat, att det utestänger, såvitt utskottet kunnat förstå, både parterna och rätten, eftersom icke heller rätten fått något uttalande om, att en anhållan från dess sida skulle möta ett bifall av Kungl. Maj:t.

Saken är ju i och för sig icke så stor. Men då det gäller ett ärende, som väckt så stor uppmärksamhet, och som rör en man, vilken innehåft rikets högsta värdighet, ha vi ansett, att man av föredragande statsrådet kunnat ha rätt att begära en vida större uppmärksamhet för frågan och ett vida större intresse för att så långt möjligt underlätta rättens arbete än som faktiskt kommit till synes. Jag måste anse, att herr statsrådets svar, som icke innehåller något utöver vad i diskussionen inom utskottet förekommit och vad som förekommer i reservationen, icke på något sätt kunnat undanröjda anledningen till anmärkning.

Herr Hallendorff: Herr talman, mina herrar! Saken synes mig ligga så, att här föreligga två huvuddokument, herr Staaffs framställning och Kungl. Maj:ts beslut därom. Justitiekanslern, som yttrat sig med anledning av herr Staaffs framställning, har icke tillstyrkt bifall till densamma; han har sålunda faktiskt avstyrkt den. Men han har i en passus antytt den utvägen, att det kunde medgivas rådhusrätten, om den gjorde framställning därom, att utfå handlingen på betryggande villkor. Kungl. Maj:t har därefter resolverat på det enda, som förelåg att besluta om, nämligen den av herr Staaff gjorda framställningen. Någon framställning från domstol förefanns icke,

och därom fanns sålunda icke anledning för Kungl. Maj:t att yttra sig.

I det yttrande, som gjorts av föredragande statsrådet, förekommer nu den vändningen, att det icke kunde »anses överensstämmande med grunderna för rättegångsordningen, att på den ena partens begäran åt domstol tillhandahölles processmaterial, varom parterna icke ägde taga kännedom eller yttra sig». Denna vändning finner jag icke alls konstmässigt formulerad, utan för mitt vardagsförstånd står det klart, vartåt den syftar, och jag tror, att de i saken intresserade parterna fullt väl förstått, vad som härmed var meningen. Under sådana omständigheter kan jag icke för min del förstå, att saken ligger annorlunda, än att det tydligt angivits, att komme domstol in med en dylik begäran, så skulle saken komma i ett annat läge.

Jag kan för övrigt icke finna, att det förelåg någon anledning för Kungl. Maj:ts rådgivare att på denna punkt gå längre än till denna ganska tydliga antydning. Ty vid 1914 års B-riksdag, som den föregående talaren omnämnde, upptogs och nagelfors, vad som i statsrådet förekommit vid den framställning, som tidigare gjordes av herr Mittag-Leffler, och just från den sida, som nu tadlar, att Kungl. Maj:t icke givit tillräckligt tydliga anvisningar, anmärktes då ganska allvarsamt mot, att Kungl. Maj:t den gången gjort en dylik hänvisning, huru den omtalade hemliga handlingen eventuellt skulle kunna för undersökning utbekommas. Det gick så långt, att en reservant inom konstitutionsutskottet fann det »synnerligen anmärkningsvärt och ingalunda med ett opartiskt förfaringsätt förenligt», att en sådan anvisning givits. Jämväl från en god del av vänsterpressens sida klagades mycket i den riktningen. Det förefaller mig, som om efter vad då förekom det icke fanns anledning för Kungl. Maj:t att göra något annat än lämna den mycket tydliga och lätt förståbara antydning, som ligger i de nyss citerade orden ur statsrådsprotokollet.

Under sådana omständigheter kan jag icke finna, att vare sig reella eller formella skäl härvidlag föreligga, som motivera en anmärkning, och jag har därför icke kunnat vara med om den av konstitutionsutskottet framställda anmärkningen.

Herr Waldén: Herr talman, mina herrar! Jag hade icke tänkt yttra mig vid föredragningen av denna punkt, men jag har av den föregående talaren blivit så gott som direkt uppfordrad att något försvara den ståndpunkt, jag intog, då frågan om denna hemliga handling var före vid 1914 års B-riksdag. Den reservant, om vilken herr Hallendorff talade, var nämligen undertecknad, men jag kan icke finna, att den ställning, som jag då intog till frågan om denna hemliga handling och vad som i anledning av densamma förekom inom regeringen 1914, kan ha någon betydelse med hänsyn till det resultat, vartill utskottet kommit vid granskningen av det föreliggande spörsmålet. Då låg nämligen

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

frågan så, vilket även talaren antydde, att herr Mittag-Leffler hade inkommit till regeringen med en anhållan att en kommission av sakkunniga inom lantförsvars-, sjöförsvars- och utrikesdepartementen skulle tillsättas för att bedöma dessa handlingars betydelse för vårt försvar. En sådan ansökan kunde Kungl. Maj:t naturligtvis icke bifalla, det var ju klart, men på samma gång gav föredragande statsrådet — och det blev också Kungl. Maj:ts beslut — en anvisning på huru dessa handlingar skulle kunna utlämnas, ifall de båda parterna, Mittag-Leffler och Staaff, kunde komma överens om att tillsätta en skiljenämnd för att döma i denna sak. Det var detta jag ansåg anmärkningsvärt: att föredragande statsrådet ansåg lämpligt att på detta sätt och till förmån för den ena parten, den angripande, giva anvisning på, huru denne — vid sidan av vårt legala rättegångsförfarande — skulle kunna avveckla denna sak; det är nämligen att märka, att herr Staaff redan förberett vederbörande på, att han ämnade på rättslig väg söka skaffa sig upprättelse. — Dessutom var det även något annat vid behandlingen av denna sak, som jag fann anmärkningsvärt, men som det nu är överflödigt att gå in på.

Som frågan nu föreligger, kan jag emellertid icke se annat, än att här verkligen finnas fullgiltiga skäl för att göra den anmärkning som blivit gjord. Det måste dock anses vara av största vikt, såsom herr Edén också framhållit, att i en sådan viktig sak, som denna, och då det hade riktats så graverande anmärkningar mot en man, som intagit den främsta ämbetsmannaställningen i landet, det måste, säger jag, vara av största intresse och betydelse för alla parter och även för den regering, som efterträtt den liberala, att söka bringa klarhet i denna sak, så att full rättvisa kunnat skipas. Jag vill icke säga, att föredragande statsrådet och regeringen här på något sätt handlat medvetet oriktigt, men de borde dock låtit sig angeläget vara, att icke enskenet av någon slags partiskhet skulle behöva falla på dem, och det kan icke hjälpas, att man fått det intrycket, att oväld och opartiskhet icke kommit till sin fulla rätt vid behandlingen av detta ärende. Ser man saken i sammanhang med det sätt, varpå frågan behandlades 1914, stärkes detta intryck än mer.

Jag har därför icke kunnat underlåta att vara med om denna anmärkning, men vill dock hemställa, att punkten i fråga utan vidare åtgärder lägges till handlingarna.

Vidare yttrades ej. Ifrågavarande anmälan lades till handlingarna.

Punkten 2:o).

Under denna punkt hade utskottet funnit det uti protokollet över civilärenden den 29 november 1915 nr 19 omförmälda ärendet vara av den beskaffenhet, att anmälan borde hos riksdagen göras mot föredragande departementschefen.

Häremot hade herr *Hildebrand* reserverat sig.

Efter föredragning av utskottets anmälan gav herr talmannen på begäran ordet till

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Sydow, som anförde: Herr talman, mina herrar! Konstitutionsutskottet har under denna punkt ansett sig böra hos riksdagen göra anmälan mot mig i egenskap av föredragande departementschef enligt paragraf 107 i regeringsformen och detta av den anledningen, att »vid det nya telefonreglementets tillkomst icke den hänsyn tagits till allmänhetens befogade önskemål och intressen, som i fråga om ett så viktigt samfärdsmedel givetvis bort göra sig gällande».

Utskottet lämnar till en början en historik angående anledningen till denna frågas upptagande och lämnar vidare en redogörelse för ärendets förberedande behandling. Utskottet kommer till det resultatet, »att ett sådant tillvägagångssätt icke inneburit det allsidiga hänsynstagande till allmänhetens synpunkter, som förut ställts i utsikt». »Än mindre har det», säger utskottet, »givit representanter för allmänheten tillfälle att deltaga i det slutliga utarbetandet av förslaget».

Konstitutionsutskottet, som synes ha behandlat den här föreliggande punkten under en osedvanlig brådska, kanske större brådska t. o. m. än den, under vilken jag handlagt telefonreglementet, har icke gjort sin redogörelse fullständig, och jag skall därför tillåta mig att något komplettera densamma.

På senhösten 1914 hade man inom telegrafstyrelsen med hjälp av särskilda sakkunniga utarbetat huvudgrunderna för den nya telefontariffreformen, och dessa huvudgrunder framlades i en särskild promemoria. Därefter tillkallades, för övrigt på mitt förslag, med Kungl. Maj:ts bemyndigande, representanter från rikets samtliga handelskammare till ett möte inför telegrafstyrelsen och dess sakkunnige här i Stockholm. Ombuden hade dessförinnan fått tillfälle att taga del av den nämnda promemorian och dryftade nu dess huvudgrunder. Om detta möte har konstitutionsutskottet icke lämnat någon antydning i sitt memorial, måhända har det icke varit utskottet bekant. Sedan inlämnade telegrafstyrelsen i februari månad sitt förslag till telefonreglemente, vilket, som herrarna känna till, var sammankopplat med ett skatteförslag. Detta förslag innefattade emellertid de huvudsakliga grunderna för reglementet sådant det slutligen blivit fastställt även med avseende på taxekområdena. Förslaget var föremål för en ingående diskussion i pressen, och en hel del skriftliga framställningar och erinringar inkommo till Kungl. Maj:ts. Så remitterades ärendet i juni månad tillbaka till telegrafstyrelsen med vissa direktiv, bland annat att skatteförslaget skulle avkopplas från förslaget till reglemente. Genom Svenska telegrafbyrån och pressen meddelades allmänheten kännedom om

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

denna återremiss och allmänheten anmodades inkomma med sina erinringar inom viss tid, jag vill minnas före den 1 augusti. Härav begagnade sig också allmänheten i synnerligen hög grad. Att allmänheten icke varit i okunnighet om förslaget och dess betydelse, därom föreliggande kraftiga bevis — vad än länsstyrelsen i Örebro, som tycks vara konstitutionsutskottets citerade källa, må säga. Detta förslag var nämligen föremål för diskussion i över 600 artiklar i olika tidningar, spridda över hela landet; en mängd framställningar om ändringar i förslaget inkommo också.

Förslaget utsändes vidare till landssekreterarna i samtliga länsstyrelser — dessa personer ha ju i allmänhet den mest ingående kännedomen om de lokala förhållandena — och de återände förslaget med den kritik de funnit vara påkallad. Sedan underkastades det vidlyftiga materialet en bearbetning i telegrafstyrelsen, och i början av oktober inkom till Kungl. Maj:t det nya förslaget. Detta remitterades så till samtliga länsstyrelser för yttrande med en remisstid av något över 3 ½ vecka. Förslaget var dessutom föremål för en diskussion vid ett möte i Malmö, där representanter för rikets samtliga handelskammare voro närvarande. Jag hade själv tillfälle att åhöra diskussionen. Härefter vidtog en överarbetning och granskning av förslaget i departementet. Denna, liksom tidigare telegrafstyrelsens överarbetning av förslaget, hade lett därhän, att man kunnat taga ganska väsentlig hänsyn till åtskilliga av de erinringar, som inkommit från de olika orterna. Den 29 november utfärdades det nya reglementet.

Det synes mig icke med verkligt fog kunna påstås, att allmänhetens önskemål i detta sammanhang icke inhämtats. Enligt min mening ha t. o. m. dessa önskemål, på det sätt ärendet blivit handlagt, framkommit från flera håll och fyllicare än om man endast skulle tillkallat ett fåtal representanter från affärsvärlden och den övriga abonnentvärlden för att i egenskap av särskild kommission granska förslaget. Jag tror för övrigt icke, att man bör beteckna såsom »allmänhet» invånarna i de jämförelsevis fåtaliga orter, där missnöje framkommit mot förslaget. Ett sådant missnöje *måste* alltid uppkomma från vissa håll, när det gäller att på detta område införa den önskade enhetligheten. Mot detta fåtal kan man dessutom ställa den överväldigande majoritet av dem som synas nöjda med förslaget, och ett gott vittnesbörd om förslagets lämplighet i det stora hela har man för övrigt däruti, att just till följd av det nya telefonreglementet en enorm anslutning av nya abonnenter uppstått.

Jag skall tillåta mig att något jämföra med varandra konstitutionsutskottets memorial nr 17 och andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 8 i denna fråga, ett utlåtande, som utan votering blivit av kammaren godkänt. Det tillfälliga utskottet, som tydligen med både allvar och stort intresse verkligen satt sig in i denna telefonreform, har uttalat sin stora tillfredsställelse med väsentliga delar av förslaget.

Utskottet avvisar såsom oberättigade exempelvis de klagomål, som framförts av herr Sommelius angående förhållandena i Skåne, och även andra önskemål, som framförts i motioner, har utskottet avvisat. Det är egentligen blott i en punkt, där utskottet framkommit med vissa erinringar, nämligen ifråga om de nya taxeområden, som inskjutits mellan förutvarande centralstationer. Utskottet anger med exempel, vilka områden utskottet avser; dessa områden utgöra sammanlagt icke något stort antal. För övrigt anser utskottet, att man icke ens med avseende på dessa områden bör gå till en omedelbar revision av reglementet utan avvakta någon tids erfarenhet av det nya reglementets ekonomiska verkningar. Endast i vissa detaljerade punkter tyckes utskottet mena, att man bör omedelbart göra de ändringar, som en granskning kan visa vara påkallade.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Jag skall emellertid icke här gå in på en närmare diskussion om det nya telefonreglementets fördelar och olägenheter, det har nyligen så utförligt dryftats i denna kammare. Jag vill endast säga, att enligt min uppfattning vila telefonreglementets bestämmelser i stort sett på billighet och rättvisa, om jag också villigt medger, att erfarenheten kan giva vid handen, att vissa jämkningar kunna erfordras, något som är helt naturligt, då det ju på detta område icke gärna vore möjligt att redan från början komma fram till ett idealförslag.

Jag skall emellertid med talmannens tillstånd tillåta mig något i korthet beröra konstitutionsutskottets egentliga domskäl. Jag hoppas att den höga domstolen icke anser, att jag gör mig skyldig till något oberättigat domkval.

Konstitutionsutskottet yttrar, när det höjer domarsvärdet: »Redan under den korta tid det nya telefonreglementet tillämpats hava inom vida kretsar av vårt land dess bestämmelser mottagits med allt annat än tillfredsställelse. Denna uppfattning har bland annat tagit sig uttryck i åtskilliga under innevarande års riksdag i ämnet väckta motioner, avseende ändringar i detsamma.» Utskottet omnämner därefter, att dessa motioner lett till ett beslut i första kammaren samt fortsätter: »Vad sålunda anförts ådagalägger enligt utskottets uppfattning uppenbarligen, att vid det nya telefonreglementets tillkomst icke den hänsyn tagits till allmänhetens befogade önskemål och intressen, som i fråga om ett så viktigt samfärdsmedel givetvis bort göra sig gällande.» Det väsentliga domskälet är sålunda, att telefonreglementets bestämmelser inom vida kretsar mottagits med allt annat än tillfredsställelse. Enligt min ringa mening är det en ytterst betänklig princip, för vilken konstitutionsutskottet här gör sig till tolk. Nedlagd i ett så viktigt dokument som ett konstitutionsutskotts dechargememorial, kan denna princip, om den får stå oemotsagd, enligt min mening ha för statslivet de allvarligaste konsekvenser. Konstitutionsutskottet synes vilja upphöja till högsta norm för en Konungens rådgivare, att han skall tillse, att de åtgärder, vilka han tillstyrker, skola

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

framkalla allmän tillfredsställelse. För min del har jag trott och tror fortfarande, att en om sitt ansvar medveten ledamot av statsrådet i främsta rummet bör se till rikets, det helas samskyldiga nytta och därvid lämna åsido de personliga obehag det kan medföra, att en åtgärd, som han tillstyrker, hos en och annan grupp av medborgare eller kanske till och med »i vida kretsar av vårt land framkallar allt annat än tillfredsställelse». Måhända är det här endast fråga om ett mindre lyckligt skrivsätt. De verkliga domskälen äro kanske andra än de skrivna, som väl då också få föras på utskottsbrådskans konto. Men även detta giver mig anledning till att i detta sammanhang bringa i erinran en av domarreglerna, som synes mig i detta fall kunna ha sin tillämpning.

Härpå yttrade

Herr Edén: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för civildepartementet har med ett visst temperament försvarat sin hållning till det nya telefonreglementet. Jag skall försöka att i svaret på detta svaromål icke använda det temperament, som lätt skulle kunna uppkallas av den läggning, herr statsrådet givit sitt anförande, och som synes mig från utskottets sida kunna ha ett visst berättigande.

Jag tillåter mig emellertid att först fästa kammarens uppmärksamhet på, att när herr statsrådet behagade tala om en osedvanlig brådskas hos konstitutionsutskottet, så anförde han därför, såvitt jag kunde upptäcka, icke några andra bevis, än att konstitutionsutskottet i sin redogörelse icke hade tagit med något omnämnande av en rådplägnings mellan telegrafstyrelsen och rikets handelskamrar, som skulle förekommit, om jag uppfattade honom rätt, redan före 1915 års ingång. En så otillräcklig grund för en så ovanlig vändning i herr statsrådets svar är ägnad att väcka en viss uppmärksamhet. Jag skall i varje fall uttala den meningen, att det kanske hade varit lämpligt att icke ifrån statsrådsbänken tala för mycket om konstitutionsutskottets osedvanliga brådskas vid avfattningen av dechargebetänkandet, när det är ett faktum, att denna brådskas, i den mån, sådan förekommit, beror framför allt på herrar statsråd, som icke blivit färdiga med sina protokoll i sådan tid, att konstitutionsutskottet tidigare kunnat fullgöra granskningen.

Herr statsrådet har vidare emot konstitutionsutskottet gjort den anmärkningen, att vi icke skulle ha tillräckligt observerat det sätt, varpå allmänheten verkligen hade fått göra sina synpunkter gällande. Beträffande denna sak skall jag be att få göra den motanmärkningen, att utskottet utan tvivel har observerat, att allmänheten i vissa olika former har fått komma fram med sina önskemål angående förslaget till telefonreglemente. Men vad utskottet har klandrat, det är, dels att detta skett under en så begränsad tid, att icke den granskningen av reglementet har kunnat bli tillräckligt in-

gående, och dels och framför allt att det hela har överlämnats åt så att säga den enskilda företagsamheten hos den stora allmänheten, varav har följt, att någon ordnad granskning ur allmänhetens synpunkt icke varit möjlig att åstadkomma. Herr statsrådet förbigick i det sammanhanget fullkomligt, vad som efter min och jag tror många, kanske de flestas synpunkt inom utskottet varit det väsentliga skälet för vårt klander. Vid den föregående behandlingen av detta ärende i riksdagen har inom riksdagens båda kamrar den uppfattningen gjorts bestämt gällande, att detta ärende är så viktigt för handeln och samfärdseln, ja, för det dagliga livets gestaltning över huvud taget inom Sverige, att vid dess avgörande en dylik *ordnad* samverkan mellan myndigheterna och representanter för allmänheten ovillkorligen borde hava föranstaltats. Denna kammare har för flera år sedan, 1912, direkt anhållit att bli satt i tillfälle att yttra sig om det blivande reglementets huvudgrunder. Första kammaren avböjde då att göra samma anhållan, men endast under hänvisning, och uttrycklig hänvisning, till den förvissning, som kammarens utskott hade fått ifrån telegrafstyrelsen, att innan reglementet bleve definitivt framlagt skulle vid dess utarbetande inkallas en större kommission, som till övervägande del skulle bestå av representanter för allmänheten och så sammansättas, att därvid alla de olika huvudsynpunkterna från allmänhetens sida såvitt möjligt bleve företrädda. Riksdagen har sålunda så tydligt som möjligt givit tillkänna, att den som ett minimum av garanti angående allmänhetens rätt och intressen betraktat en dylik kommission, och den har under hand haft ett visst löfte därom från telegrafstyrelsen. Nu kastas den synpunkten undan. Det göres icke vare sig det ena eller det andra. Det blir intet framläggande för riksdagen, och icke heller tillsättes någon kommission. Herr statsrådet kan icke förneka, att Kungl. Maj:t på detta sätt genom sin behandling av ärendet har alldeles skjutit undan de synpunkter, som med så stor styrka från riksdagen för bara några år sedan gjort sig gällande.

Herr statsrådet har sedan försökt uppdraga något slags motsats mellan konstitutionsutskottets ställning i denna sak och det tillfälliga utskotts, som härom dagen hade ett betänkande inne angående telefonreglementet. Det förefaller mig, som om det var en rätt stor oförsiktighet av herr statsrådet att draga in detta tillfälliga utskotts betänkande i debatten. För det första därför att det absolut icke finns någon motsats mellan konstitutionsutskottets och det tillfälliga utskottets ställning, vilket lätteligen framgår av varje uppmärksamt genomläsande av detta utskotts utlåtande i dess helhet. Det är mycket sant, att det tillfälliga utskottet uttalat tillfredsställelse med vissa och kanske rätt väsentliga delar av det nya reglementet. Att sådana sidor kunna finnas, har ingalunda konstitutionsutskottet heller förnekat. Men konstitutionsutskottet har gjort gällande, att vid sidan av de fördelar, som kunna finnas, finnes det även så synnerligen stora olägenheter, att reglementet måste klandras. Och det är just precis den slutsats, vartill också det tillfälliga utskottet kommit. Hur herr statsrådet kan i detta sammanhang söka

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

något stöd för sin åtgärd i det utskottets betänkande, går över min fattningsförmåga, när kammaren erinrar sig, att det var icke längre sedan än i onsdags, som på det utskottets förslag antogos två framställningar till Kungl. Maj:t, den ena om en snabb revision i vissa delar av det nyss utfärdade reglementet och den andra med begäran att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga nya grunder för ett reglemente i det hela. Om så är fallet, då har man väl ändå icke skäl att söka stöd för åtgärdens lämplighet i det utskottets hållning — lika litet som i kammarens.

Herr statsrådet har slutat med att höja sig till ett beklagande, att konstitutionsutskottet skulle ha på något sätt i sitt utlåtande skattat åt det privata intresset och gent emot detta skjutit tillbaka rikets, det helas sannskyldiga nytta. När herr statsrådet kom till denna egendomliga slutpunkt, berodde detta emellertid på det sätt, varpå herr statsrådet fann sig kunna tolka den sista delen av utskottets memorial. Det sista stycket däri börjar med orden: »Vad sålunda anförts ådagalägger enligt utskottets uppfattning uppenbarligen, att vid det nya telefonreglementets tillkomst icke den hänsyn tagits till allmänhetens befogade önskemål och intressen, som ifråga om ett så viktigt samfärdsmedel givetvis bort göra sig gällande.» Detta anser sig herr statsrådet kunna hänföra uteslutande till det närmast föregående stycket, som talar om att i vida kretsar missnöje uppstått med detta nya reglemente. Det är en tolkning som är icke blott oberättigad utan godtycklig och i och för sig orimlig, och jag kan icke rätt förstå, huru det är möjligt att förbise, att med en sådan inledningsterm som »Vad sålunda anförts» syftar utskottet i detta som i alla andra fall rätt och slätt på *hela* den motivering, utskottet förut framlagt, och ingalunda på endast innehållet i det sista stycket. Den hänvisningen innesluter, såväl att Kungl. Maj:t icke tagit hänsyn till riksdagens år 1912 uttalade önsknings, som även att tiden för behandlingen av telefonreglementet ute hos myndigheterna var alltför kort tillmätt, och slutligen att när man utfärdade detta reglemente, man gjorde det utan att taga tillräcklig hänsyn till vissa ändå framkomna anmärkningar. Det är alla dessa tre leder, som tillsammans konstituera omdömet, att tillräcklig hänsyn icke tagits till allmänhetens befogade önsknings och intressen, vilka riksdagen förut gjort sig till målsman för. Jag tillåter mig att tillbakavisa varje antydan, att konstitutionsutskottet vid behandlingen av detta ärende skulle uppträtt som någon slags riddare för enskilt intresse eller för den ena eller andra gruppen av medborgare, och jag tillåter mig att hysa den meningen, att beträffande ett samfärdsmedel av denna beskaffenhet och vikt måste man säga, att just rikets och det helas sannskyldiga nytta *icke* blivit tillgodosedd, om från alla delar av landet komma starka klagomål över att de personer, som skola använda detta kommunikationsmedel, icke kunna vara belåtna med det nya reglementet. Det är mycket sant, som herr statsrådet sagt, att det finns också delar av landet, där man är tillfredsställd. Men att de delarna icke kunna sägas vara de övervägande, såsom herr statsrådet förmenar, utan tvärtom missnöjet är

det övervägande, därpå har denna kammare nyss givit så tydligt uttryck, att det icke behöver ytterligare understrykas.

Jag måste vidhålla den mening, som med osedvanlig enhällighet omfattats av konstitutionsutskottet, att detta ärende icke blivit behandlat på sådant sätt, som motsvarar dess vikt.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Då jag vid denna punkt låtit anteckna mig som reservant, ber jag att med några ord få ge skäl för min uppfattning.

Utskottet anser sig kunna konstatera, att allmänheten icke i den utsträckning blivit hörd i frågan, som varit överensstämmande med de uttalanden, vilka gjordes vid 1912 års riksdag, samt allmänhetens önskingar och intressen. Vidare anser sig utskottet kunna konstatera, att det förefinnes ett visst missnöje med telefonreglementet. Men när utskottet i klämman talar om, att hänsyn icke tagits till allmänhetens befogade önskemål och intressen, synas mig dessa ord verka övervägande som överord. Detta uttalande går utanför hela motiveringen, ty med befogade önskemål och intressen måste ju avses något helt annat än vad häri förut omnämnts. Utskottet gör sig därmed skyldigt till en oerhörd generalisering och synes acceptera den uppfattningen, att det råder ett allmänt utbrett missnöje över hela landet med telefonreglementet, samt att detta verkar olidligt. Jag har icke på något sätt kunnat bli övertygad om, att så är fallet. Jag har sett, att verkligt missnöje finnes på vissa orter, och det har synts mig vara riktigt och bevisat, att på ett eller annat håll gränserna icke dragits så, som de tydligen borde ha dragits, men detta är något helt annat än att komma med den generalisering, som utskottet här givit uttryck åt.

Nu är det ju så, att motioner i ämnet framlagts, och vardera kammaren har uttalat sig i den riktningen, att en eftergranskning borde göras, och att den revision, som därav föranledes, borde genomföras. Detta har jag också ansett lämpligt, men att gå vidare och anmäla föredragande departementschefen enligt 107 § regeringsformen för behandling av denna fråga har jag ansett vara fullständigt obefogat. Jag gör icke något yrkande.

Herr Beckman: Jag har inom utskottet haft samma uppfattning som den siste ärade talaren, och jag begagnar tillfället att få antecknat till protokollet, att jag icke deltagit i den anmärkning, som blivit framställd. Att jag icke reserverat mig beror därpå, att jag var tvungen att under reservationstiden lämna riksdagen, och jag hade — kanske med orätt — den föreställningen, att om jag reserverade mig in blanco, skulle det uppfattas så, som om jag i allo gillade det telefonreglemente, som blivit fastställt. Det har jag icke gjort, men jag har å andra sidan på samma grunder som herr Hildebrand icke kunnat vara med om att framställa någon anmärkning.

Herr Hallendorff: Jag ber endast att få antecknat till protokollet, att jag icke deltagit i behandlingen av detta ärende inom

Ang. fullbor-
dad gransk-
ning av stats-
rådsproto-
kollen.
(Forts.)

utskottet samt att, om jag det gjort, jag skulle hava förenat mig med reservanten.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt att lägga den i förevarande punkt gjorda anmälan till handlingarna.

Härefter lämnades ordet på begäran till

Herr Edén, som yttrade: Medan regeringens ledamöter bryta upp från sina bänkar för att som vanligt icke övervara diskussionen av de reservationer, som äro fogade till utskottets betänkande, skall jag emellertid taga mig friheten att fästa kammarens uppmärksamhet på den viktiga innebörden av i synnerhet två av dessa reservationer. Det har ju vid behandlingen av detta memorial inträffat, att i flera punkter utskottshalvorna stått emot varandra och att lotten fått falla utslaget. Ibland de punkter, där de liberala och socialdemokratiska representanterna haft otur vid lottningen, är det två, beträffande vilka jag måste anse, att det är i hög grad beklagligt, att de icke kommit fram som utskottets anmärkningar, och detta på grund av deras synnerligen stora principiella betydelse. Det är de reservationer, som äro upptagna under n:r 5 och 6.

Jag behöver icke utförligt utveckla själva fakta i dessa reservationer. De röra nämligen båda förhållanden, som denna kammare väl känner och som flera gånger varit föremål för kammarens behandling. Den ena angår det sätt, varpå regeringen under förra delen av året 1915 fyllde behovet av medel till neutralitetsvakten, och den andra rör det sätt, varpå regeringen i slutet av 1915 lämnade anvisning på ökade medel för tillgodoseende av ett sådant anslag, som av riksdagen lämnats såsom reservationsanslag och sålunda icke får överstridas, nämligen vapenanslaget. Det har redan förut uttalats i kammaren, att genom båda dessa beslut regeringen på ett synnerligen betänkligt sätt trätt riksdagens anslagsbeviljande rätt för nära, och det har icke kunnat undgås, att man i konstitutionsutskottet måst understryka detta som redan i förväg framställda anmärkningar.

Ifråga om medel till neutralitetsutgifterna ligger ju saken, såsom allbekant är, så, att Kungl. Maj:t genom brev den 26 mars 1915 bemyndigade statskontoret att rekvirera från riksgäldskontoret icke mindre än 50 miljoner kronor till kassaförstärkning. Det är visserligen sant, att därvid icke direkt sades, att beloppet skulle användas endast och allenast till neutralitetskostnaderna, men det är på allt sätt i sak ådagalagt, att det just var detta behov, som framkallat den ovanliga rekvisitionen. Detta har konstaterats av statsrevisorerna, det är på sätt och vis erkänt i statsverkspropositionen och ligger för övrigt i öppen dag på grund av vad sedan framkommit. Nu är det visserligen så, att rekvisitionen i och för sig icke kan anses överskrida Kungl. Maj:ts formella befogenhet. Men att göra en rekvisition av denna omfattning för ett ändamål, som riksdagen icke på något sätt har godkänt, det innebär däremot ett bestämt överskridande av den rätt, som riksdagen velat giva Kungl. Maj:t ifråga om dy-

lika rekvisitioner. Man har inom utskottet försökt sig på den tolkningen, att det icke är sagt, att pengarna skulle gå till det nu angivna ändamålet, utan att Kungl. Maj:t kan ha till neutralitetsvakten använt andra medel och sålunda begärt här ifrågavarande medel endast för de vanliga ordinarie utgifterna. På detta torde få svaras, att om så skulle vara förhållandet, har Kungl. Maj:t i dubbel måtto brutit mot de regler, som grundlagen uppställer angående regeringens makt över anslagen. Ty då har Kungl. Maj:t tagit ett anslag, som beviljats till ett visst ändamål, och använt det för ett annat ändamål vilket grundlagen uttryckligen förbjuder — samt sedan nödgats rekvirera för det förstnämnda ändamålet. Ur vilken synpunkt man än ser detta förfarande, måste vi bestämt hävda, att genom en sådan åtgärd riksdagens konstitutionella makt över anslagen och skatterna blivit på ett synnerligen betänkligt sätt trädd för nära, och att det bestämt åligger konstitutionsutskottet och riksdagen att stryka under, att något sådant icke får ifrågakomma. Att riksdagen sedermera genom sitt bekanta uttalande i statsregeringsbrevet den 29 maj 1915 medgav, att neutralitetskostnaderna skulle kunna få förskjutas av tillgängliga medel, det är ett medgivande, tillkommet *efter* de åtgärder, vi nu ha att tala om, och sålunda utan inflytande på dem.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

På ungefär samma sätt, visserligen i mindre skala men i stället så mycket mera uppenbart och klart ligger frågan beträffande anmärkningen under punkt 6 av reservationerna. Flera gånger har även denna sak varit på tal i kammaren. Jag påminner om, att det förhåller sig så, att i november och december 1915 Kungl. Maj:t på föredragning av chefen för lantförsvarsdepartementet fastställde nya skjutinstruktioner, och att detta skedde, sedan de myndigheter, som förberett ärendet, hade direkt framhållit, att med denna skjutinstruktions tillämpning skulle följa en förhöjd kostnad av 130,000 kronor. Det vill säga, Kungl. Maj:t gav myndigheterna rätt att tillämpa reglementet och förskjuta kostnaderna till nämnda belopp i den mån, som de icke kunde täckas av anslaget, ehuru detta anslag var och alltid varit av riksdagen fastslaget som ett reservationsanslag och sålunda icke får av Kungl. Maj:t eller myndigheterna överskridas. På så sätt har Kungl. Maj:t gjort hela begränsningen av anslaget för detta år illusorisk. Kungl. Maj:t har vid sidan av riksdagens anslag utanordnat ett nytt, och riksdagen har icke annat att göra än att betala. En sådan åtgärd skulle, om den finge stanna utan anmärkning, kunna uppmuntra till utökning av de av riksdagen beviljade anslag på snart sagt vilken punkt som helst, och det är enligt mitt förmenande omöjligt att icke bestämt säga ifrån, att här skett ett övergrepp mot riksdagens i grundlagen uttryckligen stadgade rätt.

Man har invänt, att Kungl. Maj:t med nödvändighet behöfve den nya skjutinstruktionen och icke kunde taga på sitt ansvar att skjuta upp tillämpningen av densamma. Därvid bör då erinras, att anledningen till detta reglementet är den nya härordningen med dess bestämmelser angående de värnpliktiges tjänstgöring i olika kategorier, att denna anledning sålunda förelåg redan när den nya här-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

ordningen infördes i augusti 1914, samt att icke desto mindre den dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsminister Hammarskjöld, direkt avvisade ett av myndigheterna då framställt förslag att höja vapenanslaget till ett belopp, som myndigheterna ansågo erforderligt, och stannade vid det gamla beloppet. Med andra ord, här ha icke uppkommit några sådana nya omständigheter, som icke tidigare bort lagas i betraktande. Det går icke så som man försökt, att skjuta skulden för reglementets behövlighet på världskriget, ty detta är icke av avgörande betydelse härför, utan — såsom sagt — den nya härordningen. Och när man i augusti 1914 icke ansåg sig behöva ett förhöjt anslag, må det väl få anses nästan häpnadsväckande, att man i november 1915, när den nya härordningen första gången skulle träda i tillämpning, var färdig att kasta över bord denna förut intagna ståndpunkt. Jag kan därför icke finna annat än att genom det sätt, varpå hela vapenanslaget behandlats 1914 och 1915, riksdagen måste förmena, att den blivit förd bakom ljuset ifråga om den ekonomiska innebörden av denna punkt i härordningen. Och detta faktum kan endast understryka det nödvändiga i den anmärkning, som utskottsreservanterna velat framställa.

Till sist har man också till försvar för Kungl. Maj:t velat göra gällande, att Kungl. Maj:t ändock nu icke hade någon annan väg att gå, när det över huvud taget var nödvändigt att tillämpa det nya reglementet. Icke heller detta försvar kan jag finna på något vis grundat. Kungl. Maj:t kunde, om nu detta behövt ske, ha provisoriskt fastställt det nya reglementet till tillämpning och vid denna riksdags början inkommit till riksdagen med begäran om det tillägg, som kunde vara erforderligt för denna tillämpning under det löpande året. Kungl. Maj:t har ibland i andra fall begärt anslag att utgå redan under det år, då anslagen blivit givna. Det har här icke skett. Man sätter sig helt enkelt över att gå en sådan väg och utanordnar medlen förskottsvis. Det kan icke försvaras.

Båda de anmärkningar, som jag nu i korthet relaterat, ha det gemensamt, att gå ut på att ifrån utskottets sida understryka den absoluta nödvändigheten av att riksdagen icke låter sådana förgripelser på konstitutionella grundregler sådana som dessa opåtalta gå förbi. Det är visserligen sant, att krigstiden tyckes tendera till att underminera en del av de konstitutionella grundbegreppen. Men inom konstitutionsutskottet åtminstone borde man ha skyldighet att sätta sig emot en sådan farlig utveckling. Det är vår absoluta skyldighet att söka bevara dessa konstitutionella grundbegrepp av riksdagens rätt oskadade genom den kris, som vi nu genomgå. Och det borde ha varit ett gemensamt intresse för *alla* sidor av riksdagen att så göra. Nu har det dock inträffat, att hela utskottets högerhalva från såväl första som andra kammarsidan har låtit »udda vara jämt» i denna sak. Icke en enda av vare sig första eller andra kammarens högerrepresentanter har funnit sig böra understryka, att här icke förfarits på ett sätt, som är överensstämmande med riksdagens rätt. Man kan icke underlåta den reflektionen, att tiderna äro betänkligt förändrade från de tider förr i världen, då det var ett gemensamt in-

tresse för *hela* denna kammare och främst för denna kammares myndiga lantmannarepresentanter att hålla hårt på riksdagens rätt just i fråga om anslagen och icke eftergiva något. Nu offras även den hänsynen av denna kammares höger på altaret av den undergivenhet, som man på det hållet tyckes vilja göra till enda lag inför regeringen. Jag kan ej finna detta annat än i hög grad beklagligt; och vänsterpartierna ha för sin del åtminstone icke velat vara med att påtaga sig ansvaret för en sådan utveckling.

Jag är övertygad om att de skäl, som vi anfört för anmärkningarna, komma att stå sig, om de också genom lotten blivit i minoriteten inom utskottet, och jag vill hoppas, att de komma att verka så mycket, att åtgärder av denna beskaffenhet icke upprepas. Skulle så ske, att upprepningar komma, så torde denna kammare nog bli varse, att det är nödvändigt, att kammaren i sin helhet och icke bara dess vänsterpartier ingriper mot sådana farliga tendenser.

Herr Janson i Bråten instämde häruti.

Vidare anförde

Herr Hallendorff: Herr talman, mina herrar! Det gäller ju nu, som den föregående talaren påpekade, att vid diskursen av reservationerna egentligen förklara, varför den ena eller andra sidan inom utskottet ställt sig så och så. Vi, som i vissa frågor med lottens tillhjälp råkat bli majoritet, ha således icke att försvara regeringens åtgärder, vi ha rätt och slätt att ange orsakerna till vårt eget förfarande, varför vi dömt så eller så i de olika punkterna. På det sättet har också det anförande blivit lagt, som den föregående ärade talaren nyss hade. Det blir alltså ett slags fortsättning av den preliminära fäktning, som inom utskottet ägt rum, fastän den nu sker inför kammaren såsom forum.

När jag då ger mig in på de anmärkningar, som blivit framställda, vill jag med anledning av den siste talarens yttrande först dröja något vid frågan om själva utskottets granskningsplikt och en del saker, som stå i samband därmed. Det har ju tidigare talats och diskuterats mycket om lämpligheten över huvud taget av att till detta betänkande — som av en ledamot av Konungens råd betecknades såsom »högtidligt», en respektfull beteckning, vilken jag kanske icke alldeles vågar anse vara fullt berättigad, dess värre — det har talats, säger jag, om lämpligheten av att till detta betänkande foga reservationer. Detta är emellertid numera ett så vanligt förfarande, att därom intet lär vara att säga. Men *ett* borde man vara ense om, nämligen, att de anmärkningar, som framkomma i dessa reservationer, böra ske med en viss diskretion och försiktighet, så att icke just denna reservationsrätt bereder tillfälle att i offentlig form dra fram saker, som vederbörande på det mest konfidentiella sätt fått se under statsrådsprotokollens granskning inom utskottet. Det kun-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

de väl icke anses lämpligt, om någon toge sig för att, låt oss säga, publicera 30—40 utnämningsfall, icke därför att han hade något direkt att anmärka, men därför att det ändå var ett eller annat i handläggningssättet, som man icke tyckte riktigt om. Det är tydligt, att han därvidlag icke skulle handla i överensstämmelse med regeringsformen.

Likaledes måste jag sätta ifråga, om det icke vore skäl, att man riktade uppmärksamheten på ett och annat något oförsiktigt bruk av statsrådsprotokollens upplysningar, som eljest kan ifrågakomma. Om herrarna tänka sig ett sådant fall, som att under en kammardebatt någon ledamot av utskottet roade sig med att exemplifiera de reella frågor som vore före genom att framdraga en del exempel — »naturligtvis fingerade exempel» — om ett eller annat, som vore av rätt intim art; om nu något sådant förekomme, och om det då funnes anledning att antaga eller man åtminstone kunde förmoda, att under dessa till synes diktade exempel låge åtskilligt, som vederbörande haft tillfälle att i konstitutionsutskottet se, så föreställer jag mig, att vi skulle kunna vara överens om, att detta icke vore ett riktigt lojalt förfarande med de handlingar, som vederbörande fått se under största diskretion. Det är dock så, att granskningen av statsrådsprotokollen betraktas som så pass diskret, att vad som därvidlag förekommer införes icke i utskottets vanliga offentliga protokoll utan i särskilda protokoll, vilka alldeles som statsrådsprotokollen icke få bli tillgängliga förr än efter 50 år. Jag har velat påpeka detta, därför att det har åtminstone icke varit alldeles fritt från en del tendenser till missbruk i den angivna riktningen. Det icke minst betänkliga, när sådant förekommer, torde vara att, om sålunda berörda konkreta angelägenheter komma fram direkt som anmärkningar, då kunde de åtminstone också från en annan sida bli direkt belysta, men då de framställas under ifrågavarande form och blott såsom fingerade, då är det så gott som omöjligt att bringa klarhet i det dunkel, som ligger över dem.

Detta i allmänhet om förekomsten av reservationer och om utskottsmedlemmarnes diskretionsplikt.

Nu var det en fråga, som konstitutionsutskottets ärade ordförande nyss framförde alldeles särskilt såsom anmärkning — ja, det var två frågor han upptog, men den ena av dem kommer att beröras av en kamrat på samma sida som jag. Jag vill alltså dröja här något vid den andra angelägenhet, som av utskottets ordförande allvarsammare behandlades, nämligen det så kallade vapenanslaget, varom sjätte punkten under reservationerna handlar.

Om herrarna se på sakens sammanhang, så tror jag, att vi först få konstatera, att det anslag, som det här är fråga om, det s. k. vapenanslaget, har långt tidigare varit allt för lågt fastställt. Skulden härtill ligger i vårt gamla svenska s. k. divisionsansvar och är således fördelad på ganska många håll; detta

framgår med all tydlighet, om man studerar årets statsverksproposition under fjärde huvudtiteln (punkt 39) och även det betänkande, som statsutskottet har avgivit under nr 993. Till en del faller den skulden på tidigare departementschefer. Enligt beräkningarna år 1901, skulle 1901 års härordning, fullt genomförd, kräva ett vapenanslag av i runt tal 3,2 miljoner kronor. I 1909 års riksstat hade man bragt upp detta anslag till 2,7 miljoner kronor, och där stannade man sedan. Anledningen till stillaståendet härvidlag var antagligen vid den tidpunkten den statsfinansiella kris, som då gick fram och ansågs nödvändiggöras, att en skarp indragning eller begränsning på alla möjliga håll genomfördes. Men naturligtvis förelåg ingen anledning att stanna varaktigt vid denna siffra. Därför faller också givetvis ansvaret härvidlag på tidigare departementschefer, som sedan ha låtit det bero vid detta stillastående. En del av skulden faller sedermera på föredraganden vid 1914 års sommarriksdag, då, såsom redan förut blivit påpekat och som anförts i årets statsverksproposition, man lät det stanna vid förut gällande siffror trots framställning i motsatt riktning från armeförvaltningen. Men en del av ansvaret faller, så vitt jag förstår, också mycket allvarsamt på riksdagen. Ty, mina herrar, skall det vara någon mening med den reella granskningsrätt, som riksdagen i sådana fall vill utöva, då skall denna givetvis innebära icke endast att se till, om något kan avprutas, utan även att se till, om beräkningarna äro tillförlitliga. Och därvidlag äro handlingarna från början så pass upplysande, att det icke bort vara omöjligt för riksdagen att förstå, att det här anslaget var för lågt beräknat. Alltså förefaller det mig, att ansvaret är ganska jämt fördelat på olika håll. Givetvis är detta icke något idealiskt förhållande, men det är i alla fall så.

Nu vill jag visst icke förebrå någon särskilt för detta. Vi ha naturligtvis bedömt detta efter gamla svenska fredskalkyler och resonerat som så: »ja, man får väl hoppas, att anslaget skall räcka till något så när; man får annars jämka på den ena eller andra punkten, så att det går nått och jämnt ihop». En dylik fredsåskådning låter rätt väl försvara sig under fredliga förhållanden, när man har sådana framför sig under lång tid. Men, så kom med yttersta våldsamhet det stora allvaret, världskriget. Det kan icke hjälpas — jag måste betona det gent emot den föregående talaren — det kan icke hjälpas, att i det hänseendet har världskriget här spelat en roll och det med ökad styrka, ju längre det varat; det har nämligen strukit under, att denna trösterika fredsmaxim, som vi här trott oss kunna följa, den var i längden icke hållbar. Då måste jag åtminstone fråga: hur skulle den Kungl. Maj:ts rådgivare egentligen vara konstruerad, som i ett så allvarsamt tidsläge ville och vågade försumma att träffa just de reella åtgärder, som voro absolut nödvändiga, nämligen att sörja för en fullt effektiv och tidsenlig skjututbildning vid infanteriet och artilleriet? Skulle över huvud någon av er, mina her-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

rar, vilja vara med att dela ansvaret för, att något sådant icke komme till stånd? Jag för min del vill icke tro det, och jag finner därför, att Kungl. Maj:ts rådgivare rätt och slätt handlat riktigt, när han sett sanningen i ögonen och icke tvekat att vidtaga åtgärder därefter.

Naturligtvis har detta för honom inneburit en viss plikt-kollision, en kollision mellan skyldigheten att å ena sidan på bästa sätt sörja för den förvaltningsdetalj, som på honom ankommer, och å andra sidan taga hänsyn till, att av riksdagen beviljade anslag icke överskridas. Den kollisionen har den nuvarande föredraganden också med all öppenhet erkänt i en debatt inom denna kammare för några dagar sedan. Han har därvidlag, så vitt jag förstår, handlat, som man måste handla, då tvenne intressen ställas mot varandra; då måste man välja det, som just vid den tidpunkten är det mest avgörande. Och härvidlag var det just det reella intresset, som måste gå före.

Jag tillåter mig dessutom påpeka, att frågan rörande olika anslags överskridande tveksutan icke är så fullkomligt klart utrett. Det är ett mycket invecklat kapitel, som har många dunkla punkter, och det går därför icke att utan vidare stämpla såsom fel, ifall ett överskridande sker. Vad riksdagens finansmakt beträffar, kan jag icke finna, att den på något vis blir trädd för nära förrän det händer, att ett dylikt överskridande sker, utan att riksdagen på något vis därom underrättas. Den nya skjutinstruktion, som utfärdats, kommer sannolikt att under det nu löpande finansåret vålla ett överskridande av vapenanslaget. Så snart detta överskridande är bekant och konstaterat, kommer saken naturligtvis att läggas under riksdagen. Förrän detta har försumrats, har icke något direkt intrång på riksdagens finansmakt skett, och under sådana omständigheter finnes, såvitt jag ser, icke heller därvidlag någonting att föra talan över. Saken har också, såsom jag redan framhållit, i vederbörlig ordning anmälts här inför riksdagen, i den mån sådant för närvarande kunnat ske.

Jag betonar, att det förfaringssätt, som tillämpats, icke är idealiskt, men betydligt mycket riskablare hade varit, om den ungdom, som ryckte in till sina övningar i november 1915, hade fått börja sin utbildning under ett otidsenligt reglemente. Ty vi få komma ihåg, att innan ett nytt reglemente kunnat med riksdagens samtycke komma till stånd, skulle en så stor del av utbildningstiden ha gått, att verkan därav hade blivit betydligt förminskad. För min del, herr talman, finner jag alltså ingen som helst anledning föreligga att klaga över att vederbörande statsråd icke skulle hava med »oväld, nit, skicklighet och drift», enligt ordalagen i § 107 regeringsformen, förvaltat sitt förtroende-ämbete.

Herr Adelswärd: Herr talman! Oaktat jag i all huvudsak instämmer i den reservation, som återfinnes under punkt V, ber jag

dock att få göra några erinringar beträffande densamma.

Jag tror, att ett uttryck, som förekommer ett par ganger i denna reservation, icke blivit riktigt lyckligt valt. Jag menar, där det talas om, att Kungl. Maj:t »rekvirerat» medel från riksgäldskontoret. Kungl. Maj:t har enligt mitt förmenande icke rekvirerat medel från riksgäldskontoret, och Kungl. Maj:t kan och får icke rekvirera medel från riksgäldskontoret. Gangen är ju den, att då statskontoret finner, att kassabrist uppstått eller att sådan kan väntas inträffa, så ingår statskontoret till Kungl. Maj:t med begäran om bemyndigande att få fylla denna kassabrist medelst lånemedel, och Kungl. Maj:t bemyndigar då statskontoret genom ett kungl. brev att göra framställning till riksgäldskontoret om fyllande av kasabristen i mån av behov. Jag tror, att det är av vikt att skilja på detta. Och jag har en alldeles särskild anledning att påpeka detta förhållande, därför att vi just nu inom bankoutskottet hålla på med frågan om komplettering av riksgäldsfullmäktiges reglemente. Man får naturligtvis, såvitt jag förstår, icke tolka riksdagens beslut i avseende på § 12 mom. 4 i riksgäldskontorets reglemente så, att den rätt, som där medgives, skulle på något sätt annullera den grundläggande bestämmelsen rörande riksgäldsfullmäktige och deras förpliktelser, som återfinnes i regeringsformen, särskilt dess § 68. Det skulle ju totalt strida mot själva grundvalen i vår statsförvaltning eller konstitution, nämligen förhållandet mellan riksdagen och riksgäldskontoret å ena sidan och Kungl. Maj:t och riksgäldsfullmäktige å den andra. Riksgäldsfullmäktige ha ju otvivelaktigt att taga direktiv uteslutande från riksdagen och icke från Kungl. Maj:t.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att även påpeka, att, såvitt jag förstår, anmärkningen icke i första hand borde ha riktats mot statsrådet och chefen för finansdepartementet, utan den anmärkning, som det här ytterst gäller, borde företrädesvis ha riktats mot de statsråd, som gjort utanordningar för utgifter i förskott, d. v. s. sådana utgifter, som icke äro av riksdagen anslagna eller på annat sätt medgivna. I varje fall kan det icke vara riktigt, att här göra finansministern mera ansvarig än de andra statsråden och företrädesvis cheferna för lant- och sjöförsvarsdepartementen, vilka i detta fall gjort utanordningarna. Såvitt mig är bekant har någon sådan anordning däremot icke skett på finansministerns föredragning.

Då jag nu har ordet, kan jag icke underlåta att göra ytterligare en erinran. nämligen den, att det förvånar mig, att det funnits så många ledamöter inom konstitutionsutskottet, som nu varit händelsen — då ju denna anmärkning endast kunnat framkomma reservationsvis — vilka icke ansett det anmärkningsvärt, att Kungl. Maj:t har använt sin icke lagstadgade eller av riksdagen givna rätt att utgiva förskott, den rätt, som uppkommit genom hävd och praxis, att de, säger jag, funnit det icke vara anmärkningsvärt, att denna vedertagna praxis har utnyttjats i så oerhörd utsträckning, som nu varit händelsen. Som bekant har Kungl. Maj:t alltid eller i varje

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

fall under en lång följd av år använt denna genom praxis uppkomna rätt att utanordna förskott. Dessa ha i regel hållit sig inom ett belopp per år av 1 à 2 miljoner. Först på de allra senaste åren ha de ha gått upp till ett belopp obetydligt över 2 miljoner. Det måste väl då vara i högsta grad anmärkningsvärt, att denna genom hävd uppkomna rätt utnyttjats i den utsträckningen, att på en gång tiotals miljoner kronor anvisats på sådan förskottsväg, och att dessutom — vilket är ännu mer anmärkningsvärt, synes det mig — detta skett under det riksdagen varit samlad. Under den tid, då jag hade äran tillhöra Kungl. Maj:ts regering, var det en regel, som, såvitt jag vet, aldrig frångicks, att något som helst förskott icke utanordnades under det riksdagen var samlad. Jag kan säga såsom min erfarenhet från den tiden, att den regeringen absolut icke kunde tänka sig möjligheten av att utnyttja denna ganska tvivelaktiga rätt i sådan utsträckning eller ens tillnärmelsevis sådan utsträckning, som nu skett, utan att vara alldeles förvissad att då också få en anmärkning från riksdagen.

Herr Waldén: Herr talman! I likhet med utskottets ärade ordförande kan icke heller jag underlåta att vid detta tillfälle ge uttryck åt vissa reflektioner, som tvingat sig på en, då man inom utskottet deltagit i behandlingen av dechargen. De gälla särskilt, dessa reflektioner, hur det egentligen numera förhåller sig med den rätt och skyldighet, som grundlagen har ålagt konstitutionsutskottet beträffande granskningen av statsrådsprotokollen och möjligheten att framkomma med anmärkningar eller anmälningar i överensstämmelse med § 107 regeringsformen.

Såsom synes av det föreliggande betänkandet, har det i icke mindre än fyra fall berott på lotten, huruvida anmälan skulle få framställas eller ej. Man måste säga, att det är minst sagt beklagligt, att någonting så viktigt som anmärkningar mot regeringen eller någon dess ledamot skola behöva avgöras genom ett dylikt lotterispel. Och det blir icke mindre beklagligt, därför att det just är den jämna partiuppdelningen i utskottet, som är skulden härtill. Nu förhåller det sig emellertid så, att hur starka skäl man än kan förebringa inom utskottet för ett yrkande på anmärkning enligt § 107, så anser sig dock dess högerhalva i regel böra motsätta sig en sådan anmärkning. Vi hörde ju alldeles nyss herr Hallendorff säga, att man skall bedöma dessa frågor med diskretion och försiktighet. Ja, det gör man verkligen på den sidan, men, väl att märka, endast när det gäller högerregeringar. Är det däremot fråga om vänsterregeringar, är diskretionen beskaffad på ett helt annat sätt, och hur det förhåller sig med »försiktigheten», därom kan man döma, ifall man går tillbaka ett par år i dechargememorialen och ser efter. — Jag har icke kunnat underlåta att något peka på detta. Om man även i fortsättningen skall gå tillväga på det sättet i konstitutionsutskottet, så blir naturligtvis följden den, att utskottets

anseende och dess inflytande och betydelse vid behandlingen av dessa frågor komma att dragas ned. Jag hörde här om dagen en högerrepresentant i första kammaren yttra något om att partinitet har en särskild förmåga att förblinda den sunda omdömesförmågan. Det skulle säkerligen vara nyttigt, om denne talares egna partivänner inom Konstitutionsutskottet toge detta uttalande ad notam. Kanske skulle då utskottets dechargebetänkanden framdeles komma att se något mindre sondertrasade ut, än vad fallet är med det föreliggande. Att, såsom nu här varit fallet, lotten får fälla utslaget i fråga om så viktiga anmärkningsanledningar, som här verkligen föreligga, är, såsom jag nyss framhöll, i hög grad ägnat att draga ned konstitutionsutskottets anseende, och, vad som är ännu värre, det är ägnat att på ett betänkligt sätt rubba och försvaga riksdagens ställning gent emot den första statsmakten. Men det är tydligen ditåt man syftar på vissa håll. Man får väl hoppas, att åtminstone denna kammare skall med kraft visa tillbaka alla sådana försök.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Det är även ett annat missförhållande ifråga om utskottets granskning av statsrådsprotokollen, som jag icke kan underlåta att peka på, då det särskilt i år finns dubbel anledning därtill. Då vi för någon tid sedan här i kammaren behandlade frågan om riksdagens ställning till den utrikespolitiska ledningen, påvisades det, hurusom den rådande diplomatiska sekretessen så gott som fullständigt befriade regeringen från varje konstitutionellt ansvar ifråga om utrikespolitiken. Visserligen har konstitutionsutskottet rätt att äska de särskilda protokoll angående utrikesärenden, varom § 9 regeringsformen talar. Men utskottet har rätt att göra detta endast när det rör sig om allmänt kända och av utskottet uppgivna händelser. Nu visar det sig emellertid, att även i sådana fall granskningsrätten är så gott som fullständigt illusorisk. *ty sådana särskilda protokoll föras i regel icke.* I de tvenne fall, utskottet funnit anledning äska sådana protokoll, har detta visat sig vara fallet. Då inga protokoll finnas, kan man ej heller inforra de handlingar, som röra just sådana vissa, uppgivna händelser. Här ha vi således en fullt utbildad ministerstyrelse, tvärtemot vår konstitutions både anda och bokstav. Vad jag nu antytt är nog för att visa, hur litet riksdagen har att säga till om, när det gäller den utrikespolitiska ledningen, då till och med den redan förut starkt begränsade granskningsrätten beträffande dessa ärenden fullständigt borteliminerats. Att huri *kan* ligga en allvarlig fara är så påtagligt — förresten talades därom vid behandlingen av frågan om den utrikespolitiska ledningen — att jag icke nu i detta sammanhang behöver utförligare orda därom. Jag har dock icke kunnat underlåta att göra dessa randanmärkningar.

Vad nu angår våra reservationer, har ju utskottets ordförande redan utförligt behandlat särskilt en av dem, vilken från vänstersidan anses vara särskilt viktig, nämligen den angående

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

det överskridna reservationsanslaget. Det går väl ändå icke, som herr Hallendorff nyss försökt, söka försvara detta därmed, att här hade statsrådet två mot varandra stridande intressen att välja mellan, å ena sidan att följa vad vår grundlag, eller åtminstone vad inom riksdagen gällande praxis kräver i fråga om reservationsanslag, å andra sidan att enligt den nya skjutinstruktionen sörja för en sådan utbildning av de värnpliktige, att de bibringades den skicklighet, man har rätt att kräva av dem i farans stund. Och inte heller går det väl för sig, att skylla en uppenbar grundlagskränkning på den svåra kristid, vi leva i. För övrigt vill jag säga, att vad vi reservanter särskilt riktat oss emot, är just detta, att sakkunskapen 1914 dock ansåg reservationsanslaget för skjututbildning vara alldeles tillräckligt. Visserligen hade någon eller några myndigheter begärt att få ett något högre anslag, men dåvarande föredraganden, statsrådet Hammarskjöld, ansåg det, som sagt, tillräckligt. Ja, hur var det egentligen med sakkunskapen 1914? Vi ha förut haft anledning att tala om denna sakkunskap. Här ha vi återigen ett exempel på, att den brast i åtskilliga stycken.

För övrigt är det väl ändå så, att när det gäller en så viktig sak som att försvara riksdagens anslagsbeviljande rätt och makt, konstitutionsutskottet bör gripa in. Det är dess skyldighet att säga ifrån, att här har skett något, som icke får upprepas. Det är detta vi reservanter önska och ingenting annat.

Beträffande den andra reservationen, nämligen den angående kassaförstärkning till statskontoret och andra i samband därmed stående frågor, kan jag fatta mig kort, då detta ärende ju blivit ganska grundligt debatterat redan under remissdebatten. Det gjordes emellertid en anmärkning av herr Adelswärd, som jag något vill beröra. Han ansåg nämligen, att reservanterna hade i främsta rummet bort rikta sin anmärkning mot föredragande statsråden och cheferna för lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen, då det är där, som överskridandena skett. Nu är det så, att vi reservanter ville göra anmärkning även mot dessa båda föredragande, fastän vi dock anse, att finansministern såsom den, vilken bör ha den allmänna översikten över rikets finanser och särskilt i detta fall över dess utgifter, bort i främsta rummet vaka över att icke några medel utanordnades, som stode i strid mot vad regeringen hade rätt att göra. Det är därför vi ansågo riktigast, att huvudanmärkningen riktades mot finansministern. Nu kan jag mycket väl förstå, att herr Adelswärd såsom f. d. finansminister känner till den svåra ställning, i vilken en finansminister befinner sig och särskilt måste befinna sig i dessa tider, och att han därför har ett ömmande hjärta för sin efterträdare. Det är väl förklaringen till, att herr Adelswärd ställer sig på denna ståndpunkt i frågan.

Under alla förhållanden förelågo här så starka skäl för anmärkning, att man haft rätt att fordra, att utskottsmajoriteten skulle varit med om den. Men här ha vi återigen detta beklag-

liga, att även om man i utskottet på högerhåll erkänner, att en formell oegentlighet är begången, man dock säger: vad gjorde det, vi behövde neutralitetsvakten och pengar skulle till; då var det icke annat att göra, än att regeringen utanordnade dem. — Ja, hur går det då med riksdagens prövningsrätt? På alldeles samma sätt skulle regeringen kunnat handla i år och utan vidare, utan att gå till riksdagen, utanordna medel för neutralitetskostnadernas bestridande. Men i år, säkerligen på grund av de anmärkningar som kommo fram i remissdebatten, har regeringen kommit in med en proposition om anslag till neutralitetsvakten. I denna begärdes 25 miljoner kronor. Hur förhöll sig riksdagen till detta anslagsäskande? Jo, riksdagen prutade ned beloppet till 18 miljoner kronor. Det är möjligt, att om regeringen till fjolårets riksdag kommit in med begäran om anslag till neutralitetskostnadernas bestridande, riksdagen vid prövningen av propositionen hade funnit anledning göra prutningar och därigenom kunnat spara åtskilligt av de kostnader, som utgingo för neutralitetsvakten under 1915. Det är dock ganska delade meningar om huruvida denna neutralitetsvakt, sedan den anordnades 1915, verkligen behövt kosta så mycket som den gjorde. Under alla förhållanden är det emellertid skäl i att riksdagen, åtminstone denna kammare, håller strängt på det krav, som på sätt herr ordföranden i utskottet mycket riktigt påpekade, sedan gammalt varit det, som man ansett som det allra viktigaste, och som särskilt lantmannapartiets ledamöter alltid höll mycket hårt på, nämligen det kravet, att man icke får släppa efter det minsta, då det gäller makten över statens pung.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att i någon mån få belysa den reservationsvis framförda anmärkningen under nr 5. Det gäller där en anmälan enligt 107 § regeringsformen mot finansministern, på vars föredragning kassaförstärkning å 50 miljoner kronor utanordnats från riksgäldskontoret, samt mot lant- och sjöförsvarsministrarna, vilka tillstyrkt de särskilda besluten angående åtgärder för neutralitetsvakten, till vilka riksdagen ej beviljat medel, och så mot statsrådets övriga ledamöter.

Nu har redan av herr Adelswärd framhållits, att slutklämman här är något oklar. Reservanterna rikta sin anmärkning först och främst mot finansministern och vidare mera sekundärt mot lant- och sjöförsvarsministrarna. Nu borde väl saken vara tämligen klar så tillvida, att det primära och väsentliga måste vara utgiftsbesluten, det sekundära beslutet om kassaförstärkning. Därför torde det viktigaste här vara utgiftsbesluten, då däremot finansministerns förordnande för statskontoret att hämta kassaförstärkning i riksgäldskontoret måste uppfattas mera som en följd av de förra besluten. Detta har för övrigt redan framhållits av herr Adelswärd. Jag erkänner villigt, att en omkastning här, att en närmare granskning av utgiftsbesluten hade tagit mycken tid och rätt mycket arbete inom utskottet, och jag förstår därför, att reservanterna väjt undan för detta. Men

Ang. fullbor-
dad gransk-
ning av stats-
rådsproto-
kollen.
(Forts.)

återigen får hela anmärkningen ett drag av ologiskhet enligt min mening, såsom den nu är formulerad.

Vad kassaförstärkningsfrågan angår så inrymmes i reglementet för riksgäldsfullmäktige en bestämmelse, att riksgäldsfullmäktige skola lämna kassaförstärkning till statskontoret, sedan Kungl. Maj:t har beslutat det. Om innebörden av hela detta kassaförstärkningsförfarande torde jag få anledning att framlägga min uppfattning i ett helt annat sammanhang. Vad jag dock här vill framhålla som synnerligen viktigt är, att olika åsikter förefinnas om, hur rätten för Kungl. Maj:t bör tolkas, och framför allt att denna Kungl. Maj:ts rätt omnämnas i reglementet såsom en mycket vidsträckt rätt, utan att något direkt säges för de fall, då kassaförstärkning kan infordras. Hela frågan om kassaförstärkning och förskott är för övrigt i praktiken så invecklad och svårbehandlad, att det enda rimliga vore en ingående utredning i fullt samförstånd mellan regering och riksdag i syfte att få fastare linjer uppdragna än vad som för närvarande finnes. Detta är naturligtvis en vida bättre väg än att utan överblick över alla de inverkande faktorerna söka gå fram på anmärkningsvägen, och det vore synnerligen önskvärt, att en sådan utredning också komme till stånd. I alla händelser torde ingen meningsskiljaktighet råda därom, att av Kungl. Maj:t kan upptagas kassaförstärkning från riksgäldskontoret, då statskontoret infordrat sådan för bestridande av utgifter som i en eller annan form godkänts av riksdagen. Det synes mig därför, att detta är frågans kärnpunkt. Om riksdagen i någon form har lämnat Kungl. Maj:t bemyndigande att verkställa vissa utgifter för neutralitetsvakten — varom det närmast här är fråga, dock icke helt och hållet, ty det är alldeles uppenbart, att denna kassaförstärkning behövdes icke endast på grund av utgifter för neutralitetens upprätthållande och skydd utan även av andra anledningar, det erfordrades t. ex. ett större penningbelopp för att betala i Amerika inköpt spannmål — så kan riksdagen godkänna dessa utgifter. Nu får man icke förbise, att riksdagen kan godkänna dessa utgifter på olika sätt, nämligen dels genom direkta utgiftsanslag och dels genom öppnande av en kredit eller eljes genom lämnande av en allmän fullmakt. Nu har i fråga om neutralitetsutgifterna — jag känner mig övertygad om att det varit väsentligen dessa som nödvändiggjort kassaförstärkningen — olika praxis använts vid olika riksdagar. År 1914 begärde Kungl. Maj:t och riksdagen lämnade en större kredit till bestridande av sådana utgifter. År 1915 ansåg regeringen lämpligare att icke avlämna någon kungl. proposition i detta ärende utan föredrog att saken ordnades under hand. År 1916 ha propositioner avlämnats. Enligt min mening är tillvägagångssättet 1914 och 1916 med kungl. propositioner alldeles bestämt att föredraga. Därom synes icke något tvivel för mig finnas, men däruti behöver icke ligga, att det sätt som användes 1915 var av det slag, att en anmälan av föredragande departementschefen vore befogad eller riktig. Regeringen synes 1915 hava haft den uppfattningen, att det vore till rikets bästa, att frågorna om neutralitetsvakten och kostnadsbeloppen icke allmänt och offentligt dryftades, och

detta av utrikespolitiska skäl, icke av något begär att förringa riksdagens anslagsbeviljande makt. Alla visste ju här i riksdagen, att sådana utgifter fortfarande bestredos, alla voro ense om, så vitt jag kan förstå, att sådana utgifter voro principiellt riktiga och nödvändiga, alla som närmare övertänkte saken, insågo säkerligen också, att ingen kunde i förväg beräkna, huru stora belopp, som kunde bli nödvändiga, när detta måste vara beroende av krigshändelserna. Om exempelvis sjökriget fram på sommaren skulle dragit sig in i Östersjön och närmast sig våra kuster, så hade vi behövt helt andra neutralitetsåtgärder, än som nu blev fallet.

Nu förefaller det, som om regeringen resonerat ungefär på följande sätt: av vissa bestämda skäl syntes det olämpligt, att neutralitetsutgifterna debatterades, ingen kunde heller angiva något fullt riktigt totalbelopp, som kunde erfordras — därav har man mycket mer erfarenhet för närvarande. Riksdagen har 1914 i princip godkänt och i år ånyo godkänt regeringens neutralitetspolitik och även godkänt, att utgifter för neutralitetens upprätthållande göras. Det kan sålunda vara fullt försvarbart, att regeringen med det konstitutionella ansvar, som fullt och helt måste vila på densamma, beslutar de nödvändiga utgifterna och sedan anmäler dem för riksdagen till ersättande. En sådan uppfattning torde det ha varit, som lett regeringen till beslutet om kassaförstärkning i mars 1915, liksom även beslutet om utgifter till neutralitetsskyddet.

Men det är en sak här, som man icke får bortse ifrån, och det är, att det icke såsom de flesta tro, förhåller sig så, att de 50 miljonerna behövdes i mars och lyftades då, utan de lyftades långt senare. Första delen uttogs den 26 maj, alltså två månader efter Kungl. Maj:ts marsbeslut. Då uttog statskontoret från riksgäldskontoret 15 miljoner kronor, i juni uttogos två gånger 10 miljoner kronor, i september ett belopp på 10 miljoner kronor, och de återstående 5 miljonerna uttogos först den 19 oktober. Detta enligt uppgift i statsrevisorernas berättelse om revisionen av riksgäldskontorets förvaltning. Beslutet om kassaförstärkningen kom tydligen så tidigt som det gjorde för att riksgäldsfullmäktige därom skulle underrättas och sålunda i god tid kunna överblicka riksgäldskontorets upplåningsbehov, såsom naturligtvis var rimligt och riktigt.

Nu utvecklade sig i slutet av förra riksdagen saken på följande sätt: den 15 maj efterlyste herr Staaff en kungl. proposition om neutralitetsutgifterna och kreditiven. Statsministern rådgjorde då omedelbart med honom och med statsutskottets ordförande, antagligen även med andra personer, det känner jag icke till — detta enligt uppgifter under remissdebatten — om hur man skulle bäst ordna saken, och resultatet blev, att riksdagen skulle i några allmänna former ge ett bemyndigande åt regeringen att bestrida nödiga neutralitetsutgifter. Nu vill jag påpeka, att det väsentliga här är icke dessa enskilda förhandlingar, utan det väsentliga är det bemyndigande, som riksdagen faktiskt lämnat. I statsutskottets förslag till statsreglering förra året förekommer i fråga om kassafonden en punkt av följande lydelse: »Då utskottet med hänsyn till föreliggande förhållanden an-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

ser sig böra tillstyrka, att berörda belopp må tagas i anspråk för budgeten, har utskottet emellertid icke förbisett, att kassafonden kan komma att vidkännas ytterligare belastning såväl på grund av uppstående brist i statsregleringen för år 1915 som ock på grund därav, att de utgifter under innevarande år för upprätthållandet av rikets neutralitet, som må finnas nödvändiga, böra, intill dess riksdagen kan sättas i tillfälle att fatta beslut rörande sättet för samma utgifters täckande, av Kungl. Maj:t förskjutas av omhänderhavande medel.»

Detta statsutskottets memorial kom på kamrarnas bord den 27 maj och godkändes den 29 maj. Betecknande nog var det den 26 maj — således omedelbart före avlämnandet av statsutskottets memorial, men sedan det var överenskommet och uppgjort, hur man skulle reda upp saken — som det första beloppet av de 50 miljonerna överfördes från riksgälds- till statskontoret.

Vilken betydelse skall man nu anse, att denna fullmakt i statsutskottets memorial har, denna fullmakt, som riksdagen utan vidare godtog? Såsom svar härpå vill jag påminna om, att alla kände till, att neutralitetsutgifter hade gjorts och fortfarande gjordes. Både statsutskottet och riksdagen tala också om sådana utgifter under innevarande år, icke endast om de utgifter, som skulle erfordras efter riksdagens slut. Så vitt jag kan förstå, skulle statsutskottet aldrig kunnat använda den formen, om utskottet skulle menat, att ett bemyndigande i denna allmänna form endast skulle avse de utgifter, som sedan skulle göras. När riksdagen år 1914 lämnade kredit åt Kungl. Maj:t, så innefattades däri även de utgifter, som redan voro verkställda efter krigets början på hösten 1914. Fullmakten måste således anses innebära, att riksdagen fann sig i att icke pröva neutralitetsutgifterna, utan var med om att lämna åt Kungl. Maj:t ett bemyndigande att utanordna nödiga medel och att riksdagen därvidlag menat sådana utgifter även under innevarande år, d. v. s. under hela året.

Under sådana förhållanden, när riksdagen gjort detta uttalande, synes det mig, att någon anmälan icke borde kunna göras på grund av beslutet om kassaförstärkning och icke heller med anledning av beslutet om neutralitetsutgifterna. Det är visserligen sant, att den vida fullmakt, som lämnades av riksdagen den 29 maj, har en egenomlig form, men den utgör dock en fullmakt att bestrida vissa utgifter; och när nu reservanterna ha huggit in på denna kassaförstärkning å 50 miljoner kronor, så är att märka, att av dessa 50 miljoner hämtades ifrån riksgäldskontoret 35 miljoner först efter riksdagens skrivelse och de övriga 15 visserligen dessförinnan, men först den 26 maj efter det sedan blivit klart, vilken väg man skulle gå. Om man bedömer själva utgifterna för övrigt, torde det svårigen kunna sägas, att Kungl. Maj:t missbrukat sin befogenhet.

Neutralitetsvakten har naturligtvis krävt mycket stora belopp, men det upplystes redan i remissdebatten att, under det man här i Sverige får beräkna neutralitetskostnaderna till 1915 års slut till 17 kronor per innevånare, så får man i Danmark beräkna dem till mycket över 20

kronor — enligt olika beräkningar 24 eller 29 kronor — och i Holland till 60 kronor. Av de neutrala länderna är det endast i Norge där beloppet per innevånare, enligt vad man kunnat beräkna, något understigit beloppet här i Sverige.

icke heller synes det mig att man här kan tala om, att riksdagens finansiella makt är i fara. Hade icke riksdagens fullmakt kommit, så synes det mig att det funnits fog för en anmärkning mot regeringen, men det är denna fullmakt, som enligt min mening ger åt saken en helt annan karaktär. Jag har redan förut uttalat såsom min bestämda uppfattning, att tillvägagångssättet med kungl. proposition och prövning av riksdagen naturligtvis är riktigare och bättre, men vad som hände år 1915 synes icke kunna tjäna såsom prejudikat för framtiden, därför att Kungl. Maj:t nu gått den andra vägen och avlämnat proposition till innevarande års riksdag, detta naturligtvis på grund av de önskemål och det klander, som framkommit inom riksdagen. Det synes mig därför, att prejudikatskaraktären av tillvägagångssättet 1915 helt och hållet borttagits, eftersom det är samma regering, som nu ändrat sig och gått propositionsvägen.

Under sådana förhållanden, herr talman, kan jag icke anse, att en anmälan i denna del varit rimlig och riktig, ehuru jag, som sagt, anser, att det tillvägagångssätt, som användes vid 1915 års riksdag, var sämre än det som kom till synes år 1914 och år 1916.

Herr Hallendorff: Herr talman! Jag har några ord att säga i anknytning till de allmänna anmärkningar, som en talare på Skånebanken nyss gjorde rörande utskottsarbetet. Jag är fullkomligt ense med honom om, att en domstol, där utslaget fälles medelst lottning, är icke mycket värd från rättsvisans synpunkt. Vad som vällar de förhållanden, som rätt ofta framträda inom konstitutionsutskottet, kunna vi icke debattera här. Emellertid känner jag mig nödgad att åtminstone vad mig beträffar på det bestämdaste tillbakavisa det påståendet, att man skulle bedöma regeringsåtgärder uteslutande ur synpunkten av den politiska färg den sittande regeringen har. Det må vara, att dylika synpunkter nog kunna gjort sig gällande på sina håll, men för min personliga del kan jag väl få inlägga en bestämd reservation däremot. Emellertid ger jag den ärade talaren på Skånebanken alldeles rätt i det han yttrade om partinitets förmåga att förblinda. Jag har knappast förstått, huru riktigt detta är, förrän jag såg på åtskilliga av de anmärkningar, som med så stort eftertryck framställdes reservationsvis av minoriteten inom konstitutionsutskottet. En ärad talare beklagade, att man i så många fall stått den ena hälften mot den andra. Jag beklagar det också, men det mest beklagliga synes mig då vara, att det är så många, som kunnat besluta sig att framföra så oväsentliga anmärkningar som här varit fallet.

För att bestyrka denna utsago, skall jag tillåta mig, eftersom diskussionen nu icke föres punktvis, att här till sitt värde belysa en anmärkning, som samlat den ena utskottshalvan. Det

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Ang. fullbor-
dad gransk-
ning av stats-
rådsproto-
kollen.
(Forts.)

är den anmärkningen, som antecknats i reservationen under nr IV angående upprättandet av en radiostation utanför Karlsborg. Där hade man först mycket bråttom med verkställigheten av en del åtgärder. I en hast avverkade man ett skogsområde, som sedan icke kom till användning, utan radiostationen lades på annat håll, och det röjda området uppläts i stället till exercis- och flygfält. Här påpeka reservanterna, att en ekonomisk förlust uppenbarligen tillfogats statsverket och att även ur andra synpunkter tillvägagångssättet är att beklaga, och de hade yrkat, att anmälning enligt § 107 härför skulle göras.

Jag har försökt att taga reda på, hur det förhåller sig med denna sak, och funnit, att sammanhanget varit följande:

Den för radiostationen avsedda marken bestod till hälften av kronoområde, och den andra hälften skulle förvärfvas genom inköp av enskilda personer. Kronoområdet bestod av skog-bevuxen mark. Nu drog det ut med underhandlingarna om inköpet av den i privat ägo befintliga marken, ty ägarne ville förtjäna på köpet, och kronan kunde icke gå in på deras villkor. Skulle skogen avverkas, skulle detta naturligtvis ske under vintern, alldenstund en avverkning under sommaren skulle hava medfört, att virket betingat sämre pris. Då nu uppgörelse icke kunde vinnas och det brådskafe med att få den av Kungl. Maj:t den 26 mars beslutade skogsfällningen verkställd, så blev skogen försåld för ett pris av 43,160 kronor, vilken summa otvivelaktigt var lägre än man kunnat få, om det varit offentligt utbud av skogen. Men hade man väntat med försäljningen till sommaren, så hade man som sagt fått betydligt lägre pris, dock var den förlust, som skedde knappast i och för sig icke så stor. Något sådant hava reservanterna icke heller kunnat säga, utan de ha endast yttrat, att »en ekonomisk förlust uppenbarligen tillfogats statsverket». När emellertid avverkningen skett, visade det sig, att det var absolut omöjligt att komma till uppgörelse med de enskilda markägarna, ty nu tänkte dessa: Nu ha vi kronan fast, nu är kronan alldeles tvungen att ha vår mark, så den får betala vad vi vilja ha. De lära efter vad som meddelats mig ha begärt ända upp till 82,000 kronor. På detta orimliga anspråk strandade underhandlingarna, och kronan inköpte i stället ett mossområde, för vilket betalades 16,900 kronor. Där upprättades en radiotelegrafstation, och det förra röjda området blev istället använt till exercis- och flygfält, och fick sålunda en nyttig användning, fastän icke den från början avsedda. D. v. s., mina herrar, den förlust som kronan möjligen gjort genom den hastiga försäljningen av skogen, har mer än uppvägs genom det billigare markförvärvet på annat håll. Jag förmodar det yttersta man eljest kunde ha kommit till hade varit, att vinsten på skogsförsäljningen på sin höjd uppvägt vad det inköpta ursprungligen avsedda området skulle ha kostat. Men här har i själva verket, om man kalkylerar på detta sätt, kronan snarast gjort en vinst. I varje fall ligger det så, att

kronan fick en billigare radiotelegrafstation på samma gång som detta fält har kommit till vederbörlig nyttig användning.

Det förefaller mig, mina herrar, att när en dylik sak framföres med sådant eftertryck, som här skett, och man därvidlag dock icke har mera att anföra, så är det inte så underligt, om en god del av utskottet icke finner sig kunna förena sig i den anmärkning som framställts. Anledningen därtill behöver åtminstone ej sökas i partinit.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Herr Edén: Den siste ärade talaren har använt den en smula ovanliga metoden att icke ge sig till tåls till dess en viss avgiven reservation blivit inför kammaren mötiverad utan som en ung riddare kastat sig in i striden utan att ens ha avvaktat anfalllet. Jag förmodar, att han i sin tid kommer att få sitt lystmäte på behandlingen av frågan om radiostationen i Karlsborg, och jag skall icke förekomma den medlem av utskottet, som torde komma att ställa den saken i en annan belysning än herr Hallendorff. Men det kan jag ju få nämna, att det förefaller mig dock vara ett underligt resonemang, när herr Hallendorff kommer fram till att kronan rent av gjort en vinst där borta, därigenom att man huggit ned en stor och vacker skog och sedan funnit, att den marken icke kunde användas för avsett ändamål, utan fått bryta upp stubbarna för att använda området till exercis- och flygfält. Hur herr Hallendorff kan få detta till någon vinst är fullkomligt obegripligt. Det billigare förvärvet av en mosse, som herr Hallendorff talar om, det måtte väl kronan kunnat göra utan att hugga ned skogen. Herr Hallendorff ville också göra gällande, att det hela var en så obetydlig sak, så att det visat sig vara alldeles omöjligt för ledamöterna av högerpartiet inom utskottet att följa med på en anmärkning. Jag undrar om herr Hallendorff följde riktigt med i behandlingen av denna fråga i utskottet. Hade han det gjort, tror jag han skulle ha funnit att det fanns en mycket utbredd mening inom utskottet, att detta ärende var på ett högst uppseendeväckande och otilfredsställande sätt behandlat, och när vårt förslag till anmärkning icke fick majoritet, så var det inte därför, att man såsom herr Hallendorff knäppte ihop händerna i förtjusning över, att kronan gjort en sådan vinst, som han påstår nu, utan det var därför att man ansåg, att huvudansvaret låg på underordnade myndigheter, och att det då var hårt att taga vederbörande statsråd för huvudet. Så låg frågan på denna punkt.

Emellertid ha vi ju hittills debatterat de tvenne större och principiellt mera viktiga reservationerna angående överskridandet av givna anslag, och jag skall med några ord återkomma till dem. Jag vill då först och främst upptaga herr Adelswårds erinran, att det skulle varit önskligt att man riktat anmärkningarna ifråga om neutralitetskostnaderna i första rummet mot lantförsvars- och sjöförsvarsministrarna och icke mot finansministern. Därvid bör antecknas, att ett sådant förfarande skulle

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

haft sina synnerligen stora svårigheter, icke därför, såsom herr Hildebrand menade, att det skulle tagit så särskilt lång tid att göra en undersökning om vilka åtgärder, som vidtagits inom lant- och sjöförvarsdepartementen direkt för icke beviljade medel, utan därför att efter allt att döma protokollen ingalunda upptaga dessa åtgärder i sådant fullständigt skick, att man av dem kan få en verklig bild av vad som skett. En stor del av åtgärderna för neutralitetsvakten grunda sig på generella bestämmelser, som åtminstone vad flottan beträffar voro fattade före den 15 januari 1915, och således icke nu kunnat granskas. Det är klart att det skulle ge en helt och hållet skev bild av det hela, om man plockade ut de få uppgifter, som kunde tagas ur protokollen inom lant- och sjöförvarsdepartementen för våren 1915 och sade: det är mot dessa åtgärder som vi egentligen rikta våra anmärkningar. Nej, våra anmärkningar riktas mot det system, av vilket dessa åtgärder äro en viss del. Detta system har kommit till sitt mest samlade uttryck vid finansministerns föredragning den 26 mars 1915, då han förordade rätt för statskontoret att göra den ifrågavarande rekvisitionen, och det är därför, som det beslutet står i centrum och måste tagas upp i första hand, medan däremot åtgärderna av lant- och sjöförvarsministrarna mera komma som belysande exempel, såsom drag i den allmänna politik i fråga om neutralitetskostnaderna, som regeringen följt. Ur denna synpunkt är, tror jag, reservanternas sätt att lägga anmärkningen icke blott försvarligt utan också det under förhandenvarande omständigheter enda möjliga och riktiga.

Vad herr Hildebrand anförde till försvar för regeringens åtgärder under år 1915 och särskilt de första månaderna det året, skall jag inte på något vis upptaga till utförlig diskussion. Saken är redan debatterad, särskilt i remissdebatten. Jag påpekar emellertid, att vid denna debatt har bestämt bestritts giltigheten av de skäl, som herr Hildebrand till försvar för regeringens underlåtenhet att begära medel av riksdagen, nu ånyo framförde för kammaren. Dessa skäl voro utrikespolitiska, sade herr Hildebrand. Jag frågar: varför förelågo de utrikespolitiska skälen mera år 1915 än de förelågo 1914 och än de förelågo 1916? Jag har frågat detta förut, och ännu har ingen kunnat ge svar. Herr Hildebrand sade också, att riksdagen hade 1914 i princip godkänt, att neutralitetsvakt skulle hållas. Ja, det är riktigt, men riksdagen hade givit det godkännandet i sammanhang med att riksdagen beviljade kredit för dessa utgifter. Riksdagen har således icke på något sätt avhänt sig sin rätt att göra dessa finansiella anstalter, att bevilja medlen. Herr Hildebrand anförde vidare, att i själva verket har Kungl. Maj:t icke rekvirerat eller rättare statskontoret icke rekvirerat mer än 15 miljoner kronor före det datum, då riksdagen gav sitt medgivande av den 29 maj. Jag svarar: om så är förhållandet, kan man väl i alla fall säga, att en rekvisition på 15 miljoner kronor i och för sig borde vara tillräcklig för att konstituera en anmärkning ifrån utskottets

sida. Eller huru många miljoner vill herr Hildebrand att det skall vara för att en oberättigad rekvisition skall vara förgripelig? Dessutom är det så, att det principiella beslutet fattades av Kungl. Maj:t den 26 mars, och då har Kungl. Maj:t pekats på 50 miljoner kronor. Således har man rätt att räkna med 50 miljoner i fråga om den anmärkning, som reservanterna framställt.

*Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)*

Herr Hildebrand ville slutligen liksom under remissdebatten göra gällande, att beslutet i riksdagen den 29 maj 1915 innebar fullmakt till Kungl. Maj:t ifrån riksdagens sida att vidtaga nödiga neutralitetsåtgärder och anvisa medel i förskott, icke blott för den tid som därefter kom utan också för den tid som redan var gången. Jag måste verkligen fråga: har någon hört talas om en fullmakt för den tid som gått? Jag trodde det låg i en fullmakts begrepp, att den icke kunde gälla för annat än den tid som kommer. Det är något fullkomligt orimligt att tala om att riksdagen den 29 maj bemyndigar Kungl. Maj:t att göra något, som Kungl. Maj:t redan gjort. Om den saken skulle riksdagen icke kunnat yttra sig i annat fall än om riksdagen sagt: vid godkänna vad Kungl. Maj:t gjort före den 29 maj. Men det är precis vad riksdagen icke har sagt. Och därför står för tiden före den 29 maj riksdagens och konstitutionsutskottets konstitutionella granskningsrätt ograverad.

Herr Hildebrand slutade med att efter hans mening skulle icke riksdagens finansiella makt råkat i någon fara, om icke denna anmärkning framkommit, ty prejudikatet kommer icke att gälla, eftersom man år 1916 har återgått till en bättre ordning. Jag är tacksam, uppriktigt tacksam, för det måttfulla sätt varpå herr Hildebrand över huvud taget förde försvaret för högern i denna sak, och för hans öppna förklaring, att han för sin del ansåge det vara riktigare, jag tror han sade ojämförligt riktigare, när Kungl. Maj:t begärt kredit av riksdagen. Men vi måste hålla fast vid, att om icke här i riksdagen och främst i andra kammaren reageras mot sådana metoder, som använts år 1915, så är det alldeles uppenbart, att likaväl som Kungl. Maj:t kunde växla om med metoderna från 1914 till 1915, lika väl skulle Kungl. Maj:t också kunna växla om metoder från 1916 till 1917, så att det kanske kunde roa Kungl. Maj:t att 1917 återigen låta bli att begära anslag av riksdagen, i fall sådana bli behövliga. Prejudikatet finnes alltid, så länge det icke är underkänt, och det är detta underkännande som jag för min del och mina medreservanter ha velat göra.

Angående herr Hallendorffs inlägg ifråga om den andra huvudpunkten bland reservationerna skall jag göra ett par randanteckningar. Herr Hallendorff försökte först att på vanligt taktiskt sätt dividera upp ansvaret ifråga om det läge, som hade föranletts därigenom att lantförvarsministern vid utanordnandet av medel i förskott på vapenanslaget överskridit detta anslag. Därvid begick den ärade talaren, såvitt jag kunde förstå, en rad

Ang. fullbor-
dad gransk-
ning av stats-
rådsproto-
kollen.

(Forts.)

fullständiga misstag. För det första menade han, att när vapenanslaget år 1901 fastställdes till sitt lägre belopp jämfört med de förut framställda beräkningarna, så berodde det på finansiella förhållanden. Nej, det gjorde det icke alls. Det berodde helt enkelt på att härordningen blev en annan än vad Kungl. Maj:t ursprungligen föreslagit, i det övningstiden inskränktes från 12 till 8 månader o. s. v. och nya beräkningsgrunder därigenom infördes. Herr Hallendorff gjorde gällande, att när riksdagen år 1914 lämnade utan anmärkning den beräkning, som dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet hade gjort angående vad som behövdes för vapenanslaget, så skulle riksdagen ha tagit sin del av ansvaret för dessa beräkningar. Det förefaller mig vara alldeles för mycket begärt av riksdagen eller dess utskott i detta fall det särskilda utskottet, att så resonera. När detaljberäkningar äro gjorda av underordnade myndigheter, och när trots dessa detaljberäkningar det ansvariga statsrådet uttryckligen fasthåller vid den uppfattningen, att det belopp, som myndigheterna begärt, icke behöves, utan att man kan stanna vid det gamla beloppet, då är det för mycket begärt, att utskottet skall räkna om dessa siffror, att utskottet skall slå Kungl. Maj:t på fingrarna för att Kungl. Maj:t begärt för lågt anslag. En sådan åtgärd av det föredragande statsrådet går på hans ansvar och på ingen annans, och det lyckas icke att vältra över någon del av det ansvaret på riksdagen.

Herr Hallendorff talade också om den pliktcollision, som uppkommit för statsrådet, när han fann att det behövdes ett nytt skjutreglemente. Han utropade till sist: »Endast då skulle statsrådet ha försummat sin plikt, om han ställt så till, att vår vapenföra och värnpliktiga ungdom hade fått göra sin tjänst under ett föråldrat och otidsenligt exercisreglemente». Det är alldeles överflödigt att ställa denna fråga i ett sådant perspektiv inför kammaren, och det är alldeles oriktigt att tala om en sådan pliktcollision, ty det har gång på gång påvisats och icke från något håll bestritts, att ingenting hade hindrat statsrådet att provisoriskt fastställa den nya skjutinstruktionen men hos riksdagen begära för år 1916 de medel, som han behövde för att kunna tillämpa detta reglemente, och på samma gång begära, att de skulle utanordnas under år 1916. Det är därigenom att man låter bli detta, genom att man med öppna ögon försummar den möjligheten, genom att man alldeles direkt och med berätt mod, helt kallblodigt säger: pengar finnas icke, men vi taga dem i förskott och bry oss icke om att begära riksdagens medgivande, — det är härigenom, som riksdagens finansiella makt blivit trädd för nära. Och det har icke på något som helst vis kunnat undanskymmas, att detta är innebörden av vad som blivit gjort.

Herr Hallendorff gjorde några allmänna anmärkningar till herr Waldéns karakteristik av partiuppdelningen i konstitutionella frågor. Jag skall icke inlåta mig i det meningsutbyte, som därav kan uppkomma mellan dessa herrar. Det är klart

att man över huvud taget i en sådan sak bör se till, att ingen förhåver sig själv över den andre, och att man icke kan göra gällande, att partisynpunkter endast komma fram från den ena sidan. Jag har icke velat draga in det momentet i debatten på en hel del andra ärenden t. ex. ifråga om den anmärkning, som först framstälts, där vår uppfattning genom lottens stöd fick majoritet. Men när förhållandena ligga så, att ett uppenbart överskridande av Kungl. Maj:ts befogenhet på ett av de viktigaste konstitutionella områdena har skett, när det inte kan förnekas att Kungl. Maj:t genom vissa åtgärder har tillvällat sig en viss rätt, som riksdagen icke någonsin har velat medgiva, när det icke kunnat bestridas, att om detta får fortsätta, det skulle kunna undergräva hela riksdagens ställning i statslivet, då menar jag, att i sådana fall, där sakerna ligga så uppenbara, har man rätt att säga, att man borde ha kunnat vänta av högerns representanter i konstitutionsutskottet, att de hade haft samma intresse som vänstern att försöka värna riksdagens rättigheter. Och på den punkten kan jag icke undertrycka den meningen, att det är partinitet att skydda en regering, som har förhindrat dessa representanter att handla så, som de såsom företrädare av riksdagens rätt ovillkorligen hade bort handla.

Ang. fulibordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr vice talmannen, som under herr Edéns yttrande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr S t e r n e, som yttrade: Herr vice talman! Det är icke för att ytterligare lägga någonting till debatten i de två punkter, som debatten hittills rört sig om, som jag begärt ordet, utan det är för att fästa uppmärksamheten på två andra ärenden, vilka jag inom konstitutionsutskottet ansett vara av den beskaffenhet, att de hade bort föranleda anmärkning mot föredraganden i lantförsvarsärenden herr statsrådet Mörcke. Det ena ärendet är redan i debatten infört utav professor Hallendorff. Det gäller en mycket uppmärksammas historia om en skogsavverkning vid Karlsborg. Den andra punkten gäller ett befodringsärende. Jag skall tillåta mig först med några ord förklara, varför jag ansett mig skyldig att föra fram även en så pass delikat angelägenhet i den offentliga debatten. Jag är nämligen icke synnerligen intresserad av att i allmänhet lägga mig i sådana ärenden. Men det föreligger några särskilda skäl som gjort, att jag med frångående av denna princip, ansett mig böra orda något om detta. Dessa ärenden, liksom andra, falla under konstitutionsutskottets granskningsplikt. Finner man då vid granskningen av sådana ärenden den känslan smygga sig på en, att det har begåtts en medveten eller omedveten orättvisa mot någon, då anser jag det vara både en rätt och en skyldighet att påtala en sådan omständighet.

Jag vill påminna om, att detta befodringsärende rör sig inom den grupp av officerare, som benämnas kompaniofficerare, och för vilkas beföring i vanliga fall gäller som regel, att tur och

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

anciennitet äro laga befordringsgrunder. När därför ett förbigående sker inom denna grupp, måste det alltid föreligga särskilt viktiga skäl, och dessa särskilt viktiga skäl äro, som jag framhållit i min reservation till memorialet, närmare utformade i den nådiga kungörelsen av den 12 maj 1911. Det gäller nu alltså, enligt mitt förmenande, huruvida kårchefen härvidlag uppfyllt bestämmelserna i detta kungl. brev, när han avgivit sitt avstyrkande utlåtande beträffande befordringen i det fall, som här är påtalat. Kårchef eller regementschef skall enligt denna förordnings § 13, därest det vid ledighet inom kompaniofficersgraderna föreligger särskilda skäl mot befordran eller transport av den närmaste i tjänsteställning varande, såsom ständig otjänstbarhet, bristande fäldtuglighet eller eljest bristande förtjänst och skicklighet o. s. v., vid avgivande av befordrings- eller transportförslag med utförligt angivande av skälen och med bifogande av vederbörliga intyg, där sådana prövas erforderliga, förbigå den närmast i tjänsteställning varande.

När jag gått igenom vederbörande handlingar har jag icke kunnat finna, att kårchefen har gjort detta. Han har icke utförligt angivit, varpå han stöder sina omdömen, och han har icke aktat nödigt, att bifoga något, som styrker hans personliga omdöme. Jag kan meddela, att han har i två särskilda skrivelser avgivit dessa sina yttranden. I det första utlåtandet anför kårchefen att löjtnanten ännu skulle lida av sviterna från ett olycksfall år 1907. Men antagligen så ansåg Kungl. Maj:t eller kårchefens överordnade att kårchefen icke var kapabel att avgiva sjukbetyg. Dessutom hade löjtnanten i fråga läkarbetyg på att han icke företedde kroppsfel av sådan art, att det kunde anses inskränka hans tjänstbarhet. Därmed faller detta kårchefens omdöme. Och därför inkommer han med en senare skrivelse den 4 oktober, där han yttrar, att han till komplettering av sitt föregående yttrande vill framhålla, att motiven för hans avstyrkande av ifrågavarande löjtnants befordran till kapten voro, som det heter, »bristande förtjänst och skicklighet» hos löjtnant Lindgren. Nu är detta en ganska allvarlig anmärkning mot en person, i synnerhet när det gäller ett yttrande, varpå hela dennes framtid kan bero, och man hade väntat sig finna några intyg fogade till detta yttrande, som bestyrker omdömet, men sådana saknas.

Tvärtom finnes det intyg från major Hårleman, som haft denne man under sitt befäl under en längre tid, ända från 1903 till 1912, och han förklarar, att under de senaste åren — mellan 1908 och 1912, d. v. s. också efter det återopade olycksfallet — Lindgren varit ständigt placerad som subalternofficer på hans kompani, och han ger honom det vitsordet, att han är fullt fäldtuglig.

Men det är icke blott dessa intyg, läkareintyget och intyg från andra förmän, som tala för att här har begåtts en orättvisa, utan det finnes en hel del sannolikhetsskäl, som tala för det. Jag vill bara påpeka att denna löjtnant tillhör en sällsynt typ inom

armén. Ifrån att tjänstgöra som menig har han arbetat sig upp till den ställning han nu har. Han tjänstgjorde först vid infanteriet, genomgick så underbefälsskola och fick underbefälsbefordran. Så lyckades han avlägga mogenhetsexamen och vidare officersbeställning. Han har vidare bland annat legat i Ryssland och studerat ryskt språk och rysk militärorganisation. Och hela hans verksamhet i övrigt och hans arbete för att komma fram på denna bana gör på mig ett helt annat intryck, än vad kårchefens omdöme ger vid handen.

Det finnes också skäl som tala för att det icke kan ha varit några svårare sviter, som följt av olycksfallet 1907, utan att hans omdömesförmåga måste vara riktig, då han sedan dess varit ledamot av krigsrätten och obestriddligen skött sin löjtnantstjänst utan anmärkning. Det förefinnes för övrigt ännu ett skäl, som talar mot kårchefens uppfattning. År 1913 var han nämligen erbjuden kaptenbefordran vid en trängkår i Norrland men avböjde. Nu förefaller det mig att en person som är lämplig till kapten i Norrland skulle vara lämplig även i en annan del av landet, ty jag förmodar att kvalifikationerna och fordringarna på kapten måste ställas lika stora oberoende av den plats där kåren är förlagd. Detta äro de huvudsakliga skäl, varpå jag grundat mitt anmärkningsyrkande emot den föredragande departementschefen, herr statsrådet Mörcke, ty det synes mig, att han borde ha sett, att detta ärende icke var tillbörligen utrett och att kårchefen icke enligt gällande bestämmelser här utförligen angivit de närmare skäl, på vilka han avstyrkt denna persons befordran. Om det nu finnes andra skäl, som icke framgå av protokollet och handlingarna, så anser jag att dessa skäl i någon form borde ha delgivits utskottet. Det är nämligen så, att om ett så godtyckligt förfarande skulle få fortsätta alldeles opåtalat inom den militära organisationen, så fruktar jag, att de många orättvisor, som man, om de icke påtalas, har så synnerligen lätt att begå inom det militära, också i fortsättningen komma att göra sig gällande. Ty detta är en sak, som inte bara gäller denna person, som här är omnämnd. Det är inte bara det, att han känner sig bitter och anser sig vara ett offer för någonting, som han anser vara en orättvisa, utan det gäller också det, att inom vårt dyrbara försvarsväsende bör icke godtyckligheten få sitta i högsätet, utan går man förbi reglementen och praxis på något sätt, då vill man se att detta förbigående också är verkligen styrkt på ett sådant sätt, att man finner rättsmedvetandet tillfredsställt. Det finner jag icke vara förhållandet i detta fall och det är förklaringen, varför jag trots ärendets delikata beskaffenhet har velat föra fram det för allmänhetens ögon.

Jag skall därefter övergå till en annan punkt, den, som professor Hallendorff redan något berört. Det gäller en mycket uppseendeväckande skogsavverkning vid Karlsborg. När professor Hallendorff tog fram just den punkten för att peka på, vilka obetydligheter vänstern inom utskottet kan tillåta sig att upptaga

Aug. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

för att rikta anmärkning mot vederbörande statsråd, då tror jag, att han egentligen för vill rätt väsentligt. Ty jag vill påminna om — jag anser det icke vara indiskret att nämna det — att denna fråga dock är av den beskaffenhet, att utskottet tämligen enhälligt vid ett tillfälle preliminärt gillade anmärkningsförfarandet här. Och jag skulle också kunna uppbygga professor Hallendorff med åtskilliga yttranden, som hans kolleger, icke bara i det politiska partiet, utan även kolleger på annat sätt, ha fällt till mig personligen, att de såge mycket gärna, att denna fråga kommer fram, fastän de själva av vissa skäl icke ansågo sig kunna vara med på anmärkningsförfarandet mot vederbörande statsråd. Det är således, förmodar jag, icke så alldeles obetydligt, det som här relaterats, och det är detta som jag ber att här få ytterligare belysa.

Saken ligger så, att 1915 anvisade riksdagen för år 1916 ett anslag av 5,800,000 kronor för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende. Av detta anslag skulle 800,000 användas till uppförande av nya radiostationer. Till stöd för detta anslagskrav från Kungl. Maj:t förelåg ett sakkunnigeutlåtande av 1914, vari tillstyrktes att på vissa platser i landet anlägga radiostationer. På grundval av detta sakkunnigeutlåtande har Kungl. Maj:t sedermera gjort framställning till riksdagen. Då kom detta sakkunnigeutlåtande till statsutskottet. Statsutskottet tillstyrkte anslaget, ehuru såväl Kungl. Maj:t som statsutskottet framhöllo, att det var synnerligen drygt tilltaget, och ställde sig mycket betänksamma mot summans storlek. Emellertid biföllo båda kamrarna anslaget. Och så skulle man uppföra dessa radiostationer. En av dem skulle förläggas till Karlsborg, och de sakkunnige hade i skrivelse anfört, att de vid besök på platsen varit i tillfälle att närmare utvälja den plats, där de ansågo, att denna radiostation skulle placeras. Den 24 mars skrev de sakkunniges ordförande, generaldirektör Rydin, till Kungl. Maj:t och anmälde, med åberopande av riksdagens beslut, att det var synnerligen brådskande, att skogen, som växte på den kronan tillhöriga delen av det för radiostationen erforderliga området, ofördröjligen avverkades.

Nu kanske jag bör förutskicka, varför denna skogsavverkning väckt så stor uppmärksamhet särskilt i de trakter, där man närmare känner till dessa förhållanden. Det är så, att denna park där ansågs såsom särskilt naturskön, och det har till och med varit fråga om att göra den till nationalpark, om den icke kommit att avverkas för denna radiostations skull. Den var belägen utefter Vättern, försedd med gångar och sittsoffor för manskapet vid Karlsborgs fästning, och skogsparken var en prydnad för hela trakten. Det var sålunda, som var och en kan förstå, med mycket blandade känslor, som både de militära och de civila myndigheterna mottogo budskapet om att man hade för avsikt att avverka denna vackra skogspark.

Emellertid, här kommer ett mycket anmärkningsvärt förfa-

ringssätt, som jag först och främst vill fästa herrarnas uppmärksamhet på. Den 24 mars anmälde alltså sakkunniges ordförande, att man ville ha skogen ofördröjligen avverkad. Påföljande dag var fortifikationsdepartementets yttrande häröver infordrat, och detta tillstyrkte kort och gott. Följande dag, den 26 mars, fattade Kungl. Maj:t sitt beslut och dagtecknade ett hemligt kungligt brev, vari anbefalldes, att avröjning skulle ske och anbud infordras under hand. Samma dag, den 26 mars, gavs telegrafisk order till kommandanten i Karlsborg, att skogen skulle ofördröjligen avverkas. Den 27 mars gav fortifikationsdepartementet på förfrågan från kommandanten i Karlsborg sitt medgivande, att med hänsyn till den framskridna årstiden anbud under hand skulle infordras. Samma dag infordrades fem anbud från olika håll, och samma dag, den 27 mars, är ett anbud dagtecknat från grosshandlare Kindbom. Den 29 mars underställdes detta anbud fortifikationsdepartementet telegrafiskt, och godkännande kom därifrån också telegrafiskt. Alltså har man att räkna med, för en stor skogsmark, en anbudstid av två dagar på sin höjd, men man har skäl att misstänka, att tiden var väsentligt kortare. Den på rot stående skogen beräknades till 7,000 kubikmeter, och priset, enligt det av grosshandlare Kindbom avgivna anbudet kr. 6,50 per kubikmeter, blev cirka 45,000 kronor. Nu förstår väl vem som helst, att det anmärkningsvärda här ligger redan däri, att brådskan gjorts så stor, att icke ens de mest primära grunder för en sådan omfattande affärs uppgörande kunde följas, utan att man låter här alldeles huvudstupa och utan att på något sätt söka få konkurrerande anbud till stånd slumpa bort denna vackra skogspark, som är en prydnad för trakten och ett nöje för befolkningen. Det synes, att om brådskan än vore aldrig så stor, så kunde man använt en något förståndigare metod. Och jag skulle i övrigt vilja ifrågasätta, huruvida icke kronan själv kunde haft förmåga att verkställa denna avverkning. Nu är troligt att kronan fått vidkännas en förlust på ungefär lika mycket som denna skogspark inbringat i kontanter. Därjämte har man här infört en princip i kronans handhavande av sina tillhörigheter, som vi böra be alla höga makter bevara oss ifrån.

Emellertid är det icke detta, som egentligen är det mest anmärkningsvärda, ty när man väl fått skogen avverkad, då upptäcker man plötsligt, att detta område är icke lämpligt för sitt ändamål. Man hörde icke av detta ärende i lantförsvarsdepartementet förrän den 31 december, men då förmälde föredragande departementschefen, att det kommit en skrivelse från kommandanten i Karlsborg, att detta område, som ej tagits i anspråk för det avsedda ändamålet, måtte genom stubb-brytning avröjas och göras lämpligt till exercis- och flygfält, emedan det gamla blivit odugligt. Mellan dessa bägge beslut i lantförsvarsdepartementet ligger emellertid ett den 16 april då Kungl. Maj:t beslöt bemyndiga telegrafstyrelsen att uppföra en radio-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

station på därför anvisad plats. Då synes icke platsen ha varit oduglig. Men när vi komma fram till den 28 september, då meddelar telegrafstyrelsen, att de ovan omförmälda sakkunniga vid besök på platsen funnit, att för radiostationen erfordrades ett annat, närmare angivet område, som delvis ägdes av kronan, delvis av enskilda personer, och hemställer om att få taga detta i anspråk. Det framgår icke av dessa handlingar, vad orsaken var till att icke den en gång avsedda platsen var användbar, men man kan förstå, när sedan radiostationen anlades å Kråks mosse, att det är väl lämpligare att lägga radiostationerna på sådan låglänt mark i stället för den först påtänkta. Men nog tycker man, att dessa sakkunniga, som både de civila och de militära myndigheterna fått böja sig för, borde förstått den saken redan på vårsidan och icke först den 28 september. Här föreligger således det mest anmärkningsvärda förhållandet i hela historien, och jag måste givetvis säga mig, att ansvarets huvudpart faller på de sakkunniges ordförande, som, efter vad jag kan förstå, så litet gör reda för sig vad han vill, att han förleder Kungl. Maj:t att fatta ett sådant beslut som skogsavverkningsbeslutet av den 26 mars, varav följer bortslumpningen av skogen och densammas förödande för att sedan, när det kommer till kritan, finna, att det området behöva vi icke, utan vi måste vidtaga andra åtgärder. Nu kommer jag ihåg, att professor Hallendorff påstod sig sitta inne med kännedom om, varför denna plats blev olämplig, men jag tvivlar på att han verkligen träffat sanningens kärnpunkt. Visserligen tror jag, att det är sant, att vederbörande försökte klå staten på det område, som skulle avstås för radiostationen. Det tvivlar jag icke ett ögonblick på. Men är professor Hallendorff säker om, att det jordutbyte, som sedermera verkställdes och vari denne skogsköpare också hade ett väsentligt jordområde att utbyta, att det egentligen var, som man säger, något »smörköp»? Här man icke tvärtom ganska stor anledning misstänka, att man här skott sig på kronans bekostnad, ända från skogsköpet och till jordbytet och jordförsäljningarna?

Jag har med det på denna punkt anförda velat understryka, att det varit en mycket bristfällig utredning i ärendet, och jag beklagar, att herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet blivit missledd av de sakkunniga på det sätt som skett. Men nu föreligger icke något annat sätt för konstitutionsutskottet, när man vill påtala en sådan anmärkningsvärd händelse, än att rikta anmärkning mot det statsråd, som står närmast ansvarig för ett sådant besluts fattande. Det är därför jag och mina medreservanter valt denna väg. Det synes mig, som om detta exempel visar, hur varsam man bör vara gentemot den sakkunskap, som vid olika tillfällen påstår, att lekmannaomdömet icke alls får ha något att säga till om vid sidan av detta, en sakkunskap, som dock vid vissa tillfällen — såsom i detta exempel — leder till stora och allvarliga olägenheter.

Härpå anförde

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr Hallén: Herr talman, mina herrar! Vid granskningen av protokollen över ecklesiastikärenden är det särskilt en del dispensansökningar i och för inträde i svenska kyrkan, som blivit föremål för en viss uppmärksamhet från utskottets sida. Och en av utskottets prästerliga ledamöter, kyrkoherde Stadener, har ju också, som vi se av betänkandet, vid punkt 9 fogat en reservation till denna granskning. Jag vill inledningsvis nämna, att meningen varit, att jag också skulle haft mitt namn antecknat här, fastän av en ren tillfällighet detta icke blivit fallet. Då emellertid jag varit den, som inom utskottet påyrkat dessa ärendens infordrande av utskottet och också yrkat på en anmärkning beträffande desamma, så skulle jag vilja taga kammarens tid under några minuter i anspråk, för att fästa uppmärksamheten en smula på det sätt, varpå för närvarande en ganska stor del av rekryteringen inom svenska kyrkan äger rum.

Jag har fått uppgivet, att under de senaste fem åren ha icke mindre än 62 dispensansökningar i och för inträde i kyrkan blivit av Kungl. Maj:t beviljade. Nu är det emellertid några av dessa, som förekommit under 1915, som äro av sådan art, att vi ansett, att det föreligger särskilt anmärkningsvärda förhållanden. Jag skall med kammarens tillstånd i stor korthet referera åtminstone ett par av dessa fall, såväl sådana som äro antecknade i betänkandet som också ett par andra.

Ett fall är av ungefär följande beskaffenhet. En ung studerande Ejnar Friberg, född 1885, som avlagt studentexamen och i sin dispensansökan uppgiver sig sedan hava idkat språkstudier, vänder sig till Linköpings domkapitel för att få dess förord till erhållande av dispens. Domkapitlet tillstyrker denna ansökan och erinrar om, att Friberg »snart» är färdig med tentamina i erforderliga ämnen inför domkapitlet, samt nämner vidare, att Friberg »ej velat sätta sig i skuld för vidare universitetsstudier». Domkapitlet tillägger, att »den omständigheten, att han är student och legat tre terminer vid universitetet är ett värdefullare underlag än blott folkskolebildning och examen vid någon predikantskola». Det är visserligen en riktig reflexion, som dock visar, hur betänkligt kompetenskraven inom kyrkan börjat sjunka. Teologiska fakulteten i Uppsala erinrar om, att sökanden mycket väl borde kunna avlägga föreskrivna examina, då han är akademisk medborgare, men »vill ej avstyra ansökningen». Prokanslern förklarar, att »ehuru med stor tvekan» vill han dock ej avstyra nådigt bifall.

I ett annat fall, som jag nu skall be att få ingå på, dispenserades en direktör Lönnerblad, som efter att hava varit apotekare, under tio års tid förestått ett sjuk- och vilohem, baserat på den s. k. Kuhne-metoden. Han vände sig till Västerås domkapitel och begärde dess tillstyrkan för sin dispensansökan, vilken han naturligtvis erhöll. Inom parentes sagt, kan man erinra om, att det näppeligen förekommer något fall, där ett domkapitel avstyrker en dispensansökan, utan där tycks minimigränsen i fråga om fordringar knappast kunna an-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

givas. Som sagt domkapitlet i Västerås tillstyrkte bifall till ansökan. Lönnerblad saknade såväl studentexamen som för övrigt tentamina i de teologiska disciplinerna med undantag för kyrkohistoria. Det är nämligen så, att en och annan dispens sökande ibland undergått privat tentamen för vederbörande professorer. Detta har emellertid denne Lönnerblad icke aktat för nödigt annat än i ett ämne, kyrkohistoria. Att han undergått dylika tentamina i övriga ämnen, därom upplyser åtminstone handlingarna ingenting. Såväl Uppsala teologiska fakultet som prokanslern uttala sina allvarliga betänkligheter i anledning av denna ansökan men vilja ej formligen yrka avslag på denna framställning, som också vinner Kungl. Maj:ts nådiga bifall.

Av handlingarna i en annan dispensansökan av en redaktör C. V. Borgstrand får man veta, att denne saknar såväl studentexamen som några som helst vetenskapliga meriter. Jag har senast i dag från fullt autentiskt håll erfarit, att denne dispens sökande Borgstrands hela examensmeriter inskränker sig till att han genomgått fyra klasser i en halvtidsläsande folkskola. Han har emellertid på grund av privata studier sedermera kunnat undergå privata tentamina för medlemmar av Uppsala teologiska fakultet, som sedan tillstyrka hans ansökan, dock under stora betänkligheter mot hans otillfredsställande kateketiska utbildning och otillräckliga homiletiska skolning. Det har nämligen i regel varit så, att om någon predikant eller tidningsredaktör — egendomligt nog har det ofta varit från sådana håll som denna rekrytering skett — sökt dispens, hava de också företett en stor mängd intyg om praktisk religiös verksamhet antingen som predikanter i något religiöst samfund eller någon slags frivillig verksamhet såsom biträde åt präster eller sådant. I detta fall är det emellertid alldeles omvänt. Denne Borgstrand kan knappast förete något intyg alls om någon praktisk kyrklig verksamhet, såsom exempelvis kännedom eller kunskap om på vad sätt konfirmationsundervisningen skall bedrivas. Såvitt jag inhämtat av handlingarna har han under sitt föregående liv hållit summa summarum 15 å 16 predikningar. Därtill inskränker sig hela hans praktiska religiösa verksamhet. Prokanslern uttalade stora betänkligheter men ville icke formligen yrka avslag.

En ännu mer uppsendeväckande dispens är den som omnämnes i konstitutionsutskottets utlåtande på sid. 24. Där omtalas, hur en före detta redaktör Anders August Marino erhållit dispens för inträde i svenska kyrkan samt prästvigts vid 56 års ålder efter tillstyrkan av Skara domkapitel. Han saknar studentexamen men har någon gång för cirka 30 år sedan sökt avlägga studentexamen men av skäl, som icke angivas, avbrutit detta. Han företedde emellertid ett par intyg om, att han en gång i tiden för 30 å 31 år sedan varit informator i en prästgård och då en tid varit predikantbiträde. Jag tror, om jag minns rätt, att det är två sådana intyg som han företett. Sedan är det i denna intygssamling en ganska stor lucka, som icke fylles förrän år 1914, då Marino från en kontraktsprost i Västergötland har intyg om att han under några månader av detta år varit pre-

dikobitråde. Han har emellertid för att styrka sina kvalifikationer för inträde i prästämbetet avlagt privata tentamina för medlemmar av Uppsala teologiska fakultet. Ett par intyg därom, som han fått, hava blivit antecknade till utskottets protokoll. Jag tror, att kammarens ledamöter kunna ge mig rätt i att de äro ganska läsvärda och intressanta. Examinatorerna i de tre viktigaste ämnena — dessa äro, skulle jag vilja erinra om, gammaltestamentlig exegetik, nytestamentlig exegetik samt etik — meddela följande vitsord. Professor Stave säger, att Marino »ådagalagt någorlunda tillfredsställande insikter» i kännedom om gamla testamentets innehåll. Professor Billing förklarar blott, att Marino undergått tentamen, men huruvida de kunskaper han ådagalagt under denna tentamen varit tillfredsställande, därom nämna handlingarna ingenting. Angående hans tentamen i det största och viktigaste ämnet för teologie kandidatexamen, det som man kan kalla bibelkännedom eller som det officiellt heter nytestamentlig exegetik, förklarar professor Kolmodin, att Marino förmodligen »skulle visat sig äga någorlunda tillfredsställande insikter i ämnet, om han icke för tillfället varit genom överansträngning alldeles utarbetad». Det är helt naturligt, att prokanslern endast med yttersta tvekan och i en för övrigt mycket negativ form förklarat sig »icke hava något att erinra mot nådigt bifall till ansökningen».

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

I de här relaterade fyra fallen liksom i fråga om samtliga under år 1915 beviljade dispenser har alltid vederbörande domkapitel tillstyrkt ansökan. Trots att det är en myndighet, som även jag sorterar under, vågar jag dock säga, att det tycks nästan bliva regel, att man från domkapitelhåll frågar intet eller ganska föga efter sökandenas teologiska bildningsgrad. I ett fall — det finnes visserligen icke påtalat i någon anmärkning men det framgår i alla fall av protokollet och det är verkligen värt att referera — då en teologie kandidat A. G. V. Medin begärde befrielse från de föreskrivna praktiskt-teologiska övningarna och proven, tillstyrkte Göteborgs domkapitel detta utan några som helst bärande motiv. Det är emellertid en glädje att kunna erinra om, att Lunds teologiska fakultet liksom över huvud taget Lunds stift verkligen tycks hålla på bättre principer i denna fråga. Teologiska fakulteten i Lund kom nämligen med ett kraftigt avstyrkande utlåtande, vari framhölls, att genom dessa dispenser ingar desorganiseras fullständigt den stadgade utbildningen vid universitetets teologiska fakulteter av präster i svenska kyrkan, en utbildning, vars betydelse fakulteten vill låta sig angeläget vara att upprätthålla. Men desto mer inkonsekvent måste då det förfarandet te sig, när dispenser å andra sidan beviljas åt personer med ringa eller intet kunskapsmått i de teologiska disciplinerna.

Nu vill jag om dessa dispensansökningar säga, att visserligen har departementschefen i varje fall följt vederbörande fakultets och universitetskanslerns eller prokanslerns och även domkapitlens uttalanden, men den negativa och uppenbart tveksamma form, vari dessas omdömen i saken givits, visar otvetydigt, att man velat åt statsrådet lämna fritt val att angiva de principer, som här skola tillämpas. I fråga om en viss dispensansökan uttalar prokanslern sina allvarliga

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

farhågor för den »säkning av prästbildningen i vårt land, som måste bliva följd, om dispenserering från icke blott akademiska examina utan även studentexamen beviljas annat än i sällsynta undantagsfall». Liknande reservationer hava av ärkebiskop Söderblom fogats till nästan samtliga här påtalade fall. Trots det erbjudna tillfället att föra fram till tillämpning mera noggranna principer vid dispenserernas avgörande, *söker man förgäves efter ett dylikt intresse i departementschefens behandling av dessa frågor. Intet försök göres att mera kritiskt granska den växande utvecklingen av detta dispensväsende.* Med den fart, som detta tagit, inträffar redan nu ett och annat år, att hela antalet dispenserade präster överstiger antalet vid svenska statens utbildningsanstalter utbildade präster, och till vilka konsekvenser detta kan leda, det bör ligga i öppen dag. Det är väl icke att begära för mycket, att man verkligen på allvar söker hålla den rent teologiska och allmänna bildningen inom vår kyrka så högt uppe som möjligt är.

Det är icke ur vägen, att man gör en jämförelse med andra levnadsbanor och andra kall, som här kunna komma ifråga. Man tänke sig, vad följderna skulle bli, om ett dylikt lättvindigt dispensförfarande och samtidigt likgiltighet från vederbörande departementschefs sida skulle få förekomma vid rekrytering av landets lärare- och domarekårer. Låt oss göra ett tankeexperiment och draga upp en parallell i fråga om fallen Lönnerblad, Borgstrand och Marino. En person skulle t. ex. få tillträde till domareämbetet utan att vid universitetet hava avlagt examen men med intyg om privat avlagda kunskapsprov, varav t. ex. framginge, att han ifråga om kännedom om Sveriges rikets lag ägde någorlunda tillfredsställande insikter, eller att han i civil- och processrätt, därest han varit vid god vigör — såsom det det heter om Marino när han skulle tentera i kunskap om Nya testamentet — antagligen skulle hava visat sig äga någorlunda tillfredsställande kunskaper, eller att han i straffrätt hade undergått tentamen på minimikursen utan angivande av, om han över huvud taget ägde några kunskaper i denna minimikurs.

Denna jämförelse kan man verkligen ha rätt att göra, ty den betydelsefulla roll, som den svenska kyrkan spelar även i vårt lands allmänna undervisningsväsen, gör, att denna sak förtjänar allmänt intresse. Jag har mig bekant, att den nu arbetande s. k. domkapitelskommittén kommer att lägga fram något förslag, enligt vilket det kyrkliga och prästerliga inflytandet och dessa krafter medverkan i fråga om vårt allmänna undervisningsväsen fortfarande kommer att få en ganska stor plats sig tillmätt. I så fall förstår var och en, att denna fråga icke är enbart en kyrkans privata angelägenhet, utan att den har en mycket stor räckvidd och allmän betydelse.

Jag vill, innan jag slutar, erinra om, att inom utskottet har man också från flera håll uttalat sin förvåning och häpnad över denna metod att bevilja dispenser, vilka se ut att växa i omfattning på ett så oroväckande sätt. Jag tror, att de av oss, som äro intresserade för att vi skola få en ändring till det bättre i detta avseende, kunna glädja sig åt att inom utskottet framkommit försäkringar om att, därest man

i framtiden fortsätter i samma omfattning på denna väg, kommer det nog icke att bliva enbart enstaka reservationer i konstitutionsutskottets memorial, utan saken kan möjligen få större räckvidd.

Innan jag slutar, vill jag också erinra om att den ständiga ursäkt, som man anför i fråga om dessa dispenser i alla domkapitels utlåtanden, är den växande prästbristen. Det är visserligen sant, att detta är en sak av stor och allvarlig art, men här finnas två erinringar att göra. Den ena är, att på senare åren antalet teologie studerande, icke minst i Uppsala, visat tendens till stark stegring, och den andra är, att genom detta allt mera tränga anlitande av dispensvägen avskräckas naturligtvis en hel del unga studerande från att gå den både ekonomiskt kostsamma och nog så ansträngande studievägen, när de se, på vilket lättvindigt sätt dispens kan vinnas. Jag kan nämna för kammaren att det förekom härom året, att dispensansökningar beviljades, där det gällde personer från amerikanska samfund, som hava så liten kontakt med vår kultur över huvud taget, att dessa personer icke ens kunde skriva sina dispensansökningar utan en hel del stavfel, och för övrigt visade dessa ansökningar tecken på att de sökande icke alls behärskade vårt språk på tillfredsställande sätt. I ett och annat fall har det hänt, att dessa personer sedan blivit övertalade att lämna kyrkan och återvända till den stora frihetsrepubliken.

Sedan skall jag också erinra om det argument, som man ibland kommer med för att försvara detta förfarande, nämligen att man dock giver dessa dispenserade prästmän en så att säga begränsad verksamhetskrets, därigenom att man föreskriver, att de icke skola hava rätt att söka kyrkoherdebefattning, eller ock heter det, då de såsom t. ex. herr Lönnerblad icke förete intyg om andra kunskapsprov, än att de genomgått fyra klasser i en halvtidsläsande folkskola, att de icke böra få bekläda ordinarie tjänst inom kyrkan. Men även denna så kallade garanti är komplett illusorisk, ty det dröjer vanligen icke mer än ett år, så begär vederbörande, naturligtvis med tillstyrkan av domkapitlet, att få söka ordinarie befattning. Man kan taga fallet Marino. Det bestämdes, att han icke skulle få söka ordinarie tjänst. Jag vet icke, om det var ett år, han hade tjänstgjort inom Skara stift, så sökte han tillstånd att få inneha ordinarie befattning. Domkapitlet tillstyrkte naturligtvis, och jag antager, att om ärendet ännu icke är avgjort, så erhåller nog också herr Marino denna rätt. Det vore underligt, om icke han skulle få det, när nästan undantagslöst andra dispenserade prästmän erhållit sådan rätt.

Man kan verkligen ha allt skäl att hoppas att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, som ju även skulle bevaka kyrkans rätt och intressen, måtte ägna dessa här påtalade missförhållanden ett mera noggrant och personligt intresserat studium, än vad hittills synes ha varit fallet, så att dessa erinringar må leda till ett bättre beaktande av de synpunkter, jag framfört, och som jag vet, delas i vida kretsar både inom och utom kyrkan.

Herr Sjöberg: Beträffande skogsavverkningen vid Karls-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

borg har jag med intresse hört på, när denna fråga förevarit i utskottet. Jag är kanske en av de få inom utskottet, som varit vid Karlsborg och tagit detta område i betraktande. Då jag förra sommaren besökte Karlsborg, hade jag icke vetskap om att där försiggått någon skogsavverkning under anmärkningsvärda förhållanden. Jag möttes av en hel del av befolkningen med den frågan: Icke kan väl en sådan skogsavverkning få försiggå utan riksdagens medgivande? Jag sade, att jag hade egentligen icke någon vetskap om saken. Jo, sade de, med vilka jag talade, här har avverkats en stor timmerskog, som ligger omedelbart intill järnvägen. Det har icke utlysts någon auktion å försäljningen av denna skog; utan att man visste någonting, skickade grosshandlare Kindbom, huvudleverantören av förnödenheter till Karlsborgs fästning, dit folk och började avverka skogen. Nå, frågade jag, var det något vidare anmärkningsvärt med detta? Jo, sade man, det var det anmärkningsvärda, att han fått skogen till sådant pris, att det icke representerade mer än ungefär hälften av vad man i allmänhet betalar för dylikt virke.

Nu ha vi sett av de handlingar, som företetts i utskottet, att det var så bråttom med denna avverkning, att man icke kunde vänta, utan den skulle företagas då omedelbart på våren. Av denna anledning kan man förstå brådskan. Nu har det emellertid visat sig, att vederbörande infortrat anbud från fem eller sex håll, men icke mer än två dagar efter det man skickade ut framställningen om att anbud skulle ingivas, antogs det av grosshandlare Kindbom gjorda anbudet. Det hade infortrats anbud från Forsviks bruk och Katrineholms pappersbruk, men dessa ligga så långt ifrån, att man icke kunde tänka sig att ens få ett brev fram på den tid, som förflöt mellan infortrandet av anbud och det ifrågavarande anbudets antagande.

Emellertid, när skogen var avverkad, visade sig icke brådskan vara större, än att detta område låg alldeles öde och stubbarna stodo kvar under hela sommaren. Man visste icke vad det skulle bli av området. Nå, sade jag till dem, med vilka jag talade, skall det icke bliva någon radiostation här? Nej, svarade man, det skall det icke bli; den skall förläggas till Kråkens mosse. Det har ansetts, att den platsen är lämpligare, men det förstå vi icke, ty där ha de hållit på att borra, så att de äro nere flera meter i jorden för att finna fast underlag för betonggrunden till tornet.

Beträffande det virke, som erhållits vid avverkningen, såg jag, när jag gick vägen fram, att där låg en massa slipers. Då jag frågade, om dessa voro tagna från skogen, som avverkats, sade man, att så var förhållandet, och att statens järnvägar skulle hava dessa slipers. Jag tyckte, att det var underligt, att när statens järnvägar skall köpa slipers från statens skogar, dessa först skola gå igenom en mellanhand.

Vad som var det anmärkningsvärda och som förvånade befolkningen, det var, att det icke infortrades några anbud. Det

är orimligt ändå, och jag tycker, att det är bra egenmäktigt handlat att så utan infordrande av anbud försälja så pass värdefulla statstillhörigheter, som denna skog var, och jag kan för min del icke annat än anse, att denna anmärkning är riktig, ehuru jag måste medgiva, liksom utskottet, att denna anmärkning icke kan i första hand riktas mot vederbörande statsråd. Men när det är fråga om en anmärkning från konstitutionsutskottets sida, kan den ju icke riktas mot någon annan. Det är naturligtvis först och främst på grund av ärendets ofullständiga förberedande behandling, som detta kunnat försiggå. Jag vill säga, att jag icke skulle vilja godkänna ett sådant tillvägagångssätt av någon regering, den må vara höger, liberal eller socialdemokratisk, och om man lämnar ett prejudikat i detta fall, ifråga om att en regering får handla hur självrådigt som helst utan anmärkning, så tror jag att ett dylikt prejudikat blir farligt. Jag anser, att anmärkningen här är befogad, och jag tror, att man gör klokt i att icke lämna detta oanmärkt. Med hänsyn till den uppmärksamhet, som denna avverkning väckt i trakten, kan jag icke annat än ansluta mig till det slut, vartill reservanterna kommit.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Herr Hallendorff: Jag hoppas kunna försäkra, att detta blir sista gången, som jag yttrar mig i denna debatt, men jag är tvungen att i någon mån giva svar på de många anmärkningar, som jag fått över mig.

Jag fick av herr Edén en rätt allvarsam förmaning för mitt djärva tilltag att till besvarande taga upp en anmärkning, som ännu icke här framförts av dem, som särskilt behandlat frågan inom utskottet. Detta var kanske så till vida litet taktiskt oförsiktigt av mig, som jag lade fram en bevisning, som denne så fick tillfälle att i efterhand söka belysa, men jag har ingen anledning att klaga över detta, när kritiken av min framställning blev så svag och innehållslös, att jag vågar påstå, att mina upplysningar därav på ingen punkt allvarligt berördes.

Emellertid måste jag emot utskottets ordförande göra den erinran, att det väl icke kan vara på något sätt oriktigt, att, då den sida, man tillhör, blir angripen för sin allmänna hållning inom utskottet, man exemplifierar anledningen till denna avvisande hållning genom hänvisning till speciella fall, såsom här skett. För övrigt vågar jag kanske upplysa, att jag var nog naiv att hoppas, att vi skulle få litet mindre diskussion om saken, ifall de upplysningar, jag lyckats inhämta, framlades. Vi hade då kanske kunnat slippa 20 minuters eller en halvtimmes debatt. Det lyckades nu inte, och det var ju litet ledsamt, men det är åtminstone icke mitt fel, att icke denna möjlighet att förkorta diskussionen förverkligades.

Vidare har jag att erinra, att konstitutionsutskottets ärade ordförande trots sin stora ålderserfarenhet och sin därigenom förvärvade höga auktoritet kom att förbise en liten detalj. Han

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

förbisåg, att jag icke yttrade mig om det formella i behandlings-sättet utan om den realitet, som låg under anmärkningen. Det var endast den, som jag på denna punkt hade anledning att dröja vid, ty det var naturligtvis den, som skulle ha givit utgångspunkten för vår anmärkning, om vi skulle hava förenat oss med reservanterna. Jag tror mig verkligen hava uppvisat, att det fanns goda grunder för vårt avvisande.

Jag har härefter att särskilt svara herr Edén på ett par repliker. Han påstod, att jag farit vilse, när jag å propos vapenanslaget hade talat om förhållandena 1909. Den där beräkningen om 3,2 miljoner kronor, sade han, skulle ha gällt den ursprungliga beräkningen år 1901 efter en fullt ettårig värneplikt men icke den genomförda modifierade härordningen. Jag beklagar verkligen, om de i ärendet publicerade handlingarna varit så förfärligt vilseledande. Men icke annat än jag kan få ut av dem innehålla de, att denna beräkning gäller 1901 års slutade härordning, och skulle detta anslag, sedan härordningen i övrigt blivit fullt genomförd, nå upp till 3,200,000 kronor, så att det var sålunda icke fråga om förhållandena efter 1901 års ursprungliga härordning. Jag vill under alla förhållanden påpeka, att det icke var förhållandena år 1901 utan det läge, vari anslaget stod år 1909, som jag speciellt dröjde vid.

Herr Edén sökte helt och hållet borteliminera det ansvar, riksdagen kunde ha på denna punkt. Jag förstår mycket väl, att det är angenämt att hålla på riksdagens makt och icke tala om riksdagens ansvar. För mig ställer sig dock saken så, att makt och ansvar böra vara med varandra förenade på det sätt, att när man anser, att riksdagen är berättigad och förpliktad att göra inskränkningar i avseende på uppkommande anslagskrav, måste det också föreligga en förpliktelse att rätta något i beräkningarna, i fall dessa visa sig vara allt för lättvindiga, så som i detta fall tyvärr varit händelsen.

Vidare fällde herr Edén några mycket allvarsamma ord om, att här förelåg från högersidan endast ett partinit att skydda en bestämd regering. Ja, mina herrar, jag tror, att man bör se något kallt på vad som här skett med hänsyn till riksdagens s. k. finansmakt. Förhållandet är ju det, att 1809 års författning i sällsynt grad skrivits för rent fredliga förhållanden. Den är, vad man kan kalla, en verklig fredsförfattning, och undan för undan har den utvecklats så, att det vid dess tillämpning endast tänkts på de mest fredliga villkor. Det kan icke hjälpas, att när utvecklingen gått så och sedan extra ordinära förhållanden inträffa, har det blivit så gott som omöjligt att hålla allt i den lugna och jämna gång, som man tänkt sig för de fredliga dagarna; och det förefaller mig att vi kommit i ett sådant läge just för närvarande. Men det kan väl icke vara berättigat att, just därför att dessa extra ordinära förhållanden framkallat en del åtgärder, som utan fråga också äro något extra ordinära, man skall börja på och hojta, att nu är riksdagens finansmakt hotad och nu

undergrävas grundvalarne för vår författning! Man bör väl vänta och se tiden an, tills man med någon säkerhet kan påstå, att så är förhållandet. Detta är vad som härvidlag, såvitt jag kan förstå, skiljer högersidan från vänstersidan inom utskottet. Vi på högersidan ha velat först och främst ha fullkomligt klart för oss, att någon sådan tendens till farliga övergrepp förelåg från Kungl. Maj:ts sida, innan vi funno skäl till inskridande. Någon sådan tendens ha vi icke funnit, utan vi ha tvärt om ansett, att Kungl. Maj:t åtminstone huvudsakligen försökt att samarbeta med riksdagen, även om formerna för detta samarbete varit något bristfälliga. Under sådana förhållanden men icke på grund av någon sorts partinit, ha vi sett oss förhindrade att medverka i de anmärkningar, som här reservationsvis framställts.

Vad så beträffar historien om den där radiotelegrafstationen vid Karlsborg — om jag nu skall komma till den igen — försökte herr Edén att bortförklara, vad jag påpekade, att i själva verket kronan icke gjort någon uppvisbar förlust. Ja, men herr Edén måste komma ihåg, att en sådan radiotelegrafstation icke växer upp av sig själv utan väl alltid måste kräva några omkostnader. Hur man än bär sig åt, måste det bli några omkostnader. I detta fall ha genom den transaktion, som jag redogjort för, omkostnaderna blivit åtminstone mindre än vad man från början beräknat. Det är naturligtvis i förhållande till den utgift, man har att motse, som man kan tala åtminstone om besparingar, om man icke vill använda uttrycket vinst.

Herr Edén utlovade, att jag skulle av en annan talare bli fullkomligt avrättad eller något dylikt för mitt preliminära inlägg rörande denna reservanternas anmärkning. Jag har med nöje konstaterat — såsom jag förutsåg — att de erinringar, herr Sterne hade att göra, icke på någon enda punkt drabbat innebörden i det förlopp jag redogjort för. Han hade en del anmärkningar rörande den formella behandlingen, och jag skall fullkomligt instämma i att denna formella behandling icke varit tillfredsställande. Men de anmärkningar, som man därvidlag ville komma fram med, skulle naturligtvis ha adresserat sig mot utredningen på ett långt tidigare stadium och icke riktats mot den regering, som i närvarande stund försökt att skydda kronan mot förluster och misstag, som kronan annars skulle råkat ut för. Att det skulle vara bättre att lägga denna radiotelegrafstation på en mosse än på den förut avsedda platsen, är en teknisk detalj som jag icke känner till, och jag undrar, om den ärade talaren vill gå i god för hållbarheten av den upptäckten.

Slutligen berörde herr Sterne en utnämningshistoria. För min del sätter jag i hög grad i fråga, huruvida det verkligen är förenligt med föreskrifterna vare sig i 90 § eller 107 § regeringsformen, att dylika saker på detta vis diskuteras. Men det må nu vara. Så mycket är tydligt, att här förelegat ett fall, som varit minst sagt dubiöst; och det förefaller mig därför icke lämpligt, att man på uppgifter, som väl egentligen kommit från den

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

mest intresserade parten, tager upp och gör en aktion om en dylik fråga. Det torde, mina herrar, vara så, att i allmänhet äro våra förvaltningschefer allt för mycket böjda för att i avseende på befordran låta det gå efter anciennitet och andra rent formella vitsord, och man kan förstå det, därför att de eljest utsättas för diverse obehag, exempelvis när en anmärkning på denna väg kommer fram. Men just detta, att man helst håller sig till de formella grunderna är nog också en ganska allvarlig anledning till, att mycket inom förvaltningen icke blivit såsom det skulle vara, och att en hel del befattningar blivit sämre besatta än de bort bliva. Under sådana förhållanden är jag snarast böjd för att vara tacksam, när det visar sig, att en chef vågar ta på sig det icke så ringa obehaget att säga ifrån, att här är en man, som icke är för den ifrågavarande sysslan lämplig, och därför bör han icke befordras. Det förefaller mig, som om man icke vore rätt mån om statens intressen, då man lägger den måttstock på detta, reservanten här gjort.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade

Herr Räf: Herr talman! Först några ord om den där Karlsborgshistorien. Jag har nämligen följt den mycket noggrant från början till slut för att bilda mig ett omdöme i den frågan. Om jag då först ser på den utredning, som erhållits från Kungl. Maj:t, och jämför den med föreskrifterna i 10 § regeringformen, har jag icke i ett enda fall kunnat upptäcka, att icke vederbörande departementschef behandlat denna saki fullt grundlagsenlig ordning, och jag har icke hört någon enda talare här i kammaren påvisa, att hans mening gått i motsatt riktning; jag betonar, att för varje gång — denna fråga har nämligen varit fyra gånger inför Kungl. Maj:t — har den blivit behandlad på detta sätt i fullt grundlagsenlig ordning. Sedan kan man säga att det varit ett misslyckande här och ett misslyckande där ifråga om utvecklingen sedermera. Ja, vem är icke utsatt för misslyckanden här i livet? Det kan icke ens en departementschef undgå. Men speciellt beträffande departementscheferna är det också uttalat i ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter, där det uttryckligen heter att »desse ämbetsmän kan ej heller till last läggas, om, emot deras, på anförda skäl grundade råd, utgången, utan deras förvållande, bliver olycklig, och det åsyftade goda ändamålet icke vinnes». Därmed är för min del den friande domen fallen över detta fall. Det kan väl ingen påvisa, att genom vederbörande departementschefs förvållande någon olycka inträffat, och då bör man naturligtvis också handla i överensstämmelse med vad grundlagen och ansvarighetslagen i detta fall angiva. Gjorde vi på det sättet i allmänhet, skulle helt säkert en stor del av sådana debatter bli ganska onödiga som den debatt här i dag och vid många andra liknande tillfällen

förts. Dessutom är ju den anmärkning, som reservanterna vilja ha framställd mot statsrådet, så svag även i formen — såsom reservanterna tydligtvis känna på sig — att det finns icke en enda grundlagsenlig anmärkning att göra, utan de säga fast mera, att det beror mindre på vederbörande statsråd än på de myndigheter och personer, som haft att utreda frågan och verkställa de fattade besluten. Men det är just dessa personer, som Kungl. Maj:t har att vända sig till för att inhämta råd och upplysningar, och beträffande serien av sådana är det fullkomligt omöjligt att vända sig mot dem. Om man skulle följa reservanternas uppfattning och här börja att göra anmärkningar på de enskilda personer samt de offentliga personer och myndigheter, som här synas vara antydda, då befarar jag, att man finge talmannens klubba i bordet hastigare än vanligt, då vi nämligen icke ha rätt till detta enligt 90 § regeringsformen.

Nu säger man, att det blev en så stor förlust för kronan och då drager man upp som det vill synas ganska duktiga rövarhistorier. Men vi må komma ihåg härvidlag att från alla myndigheter och från de sakkunniga har oupphörligt ingått meddelanden, att ärendet varit mycket *brådskande*. Och då måste ju Kungl. Maj:t handla i överensstämmelse därmed.

Nu säger man här, att man icke haft mer än två dagars tid för avgivande av anbud. Ja, men dessa två dagar ha dock varit en anbudstid, så att man telefonledes eller per telegraf kunnat komma in med sina anbud. Då det icke fanns längre tid, kunde man icke göra på annat sätt. Hade jag haft telefon- eller telegrafförbindelse och hade jag tyckt, att det varit någon affär att göra, så hade jag kunnat inge anbud på kortare tid än två dagar genom att telegrafera, och det hade herrarna också kunnat göra.

Nu säger man, att kronan borde själv ha avverkat. Tror man verkligen, att det hade blivit bättre, ifall kronan avverkat? Är det någon, som tror att kronan för avverkningen av dessa ca 266,000 kubikfot eller 7,000 kubikmeter på 2 å 3 månader med inkallande av manskap och ordnande av allt för denna avverkning skulle gjort en bättre affär än genom att sälja denna rätt för 6,50 kronor kubikmetern? Jag har, även jag, en liten erfarenhet ifråga om detta, så att jag tror icke på en sådan teori. Nu säger man, att förlusten varit ungefär lika med försäljningspriset. Hur vet man det då? Jag har sedermera gått igenom alla de transaktioner, som förekommit i denna affär. Och det befinnes då vara så, att denne köpare har förbundit sig att återlämna till kronan 2,000 sågstockar till ett pris av 11,50 eller 11,75 per kubikmeter. Jag skall låta vara osagt vilketdera priset det var, men för att vara på säkra sidan kunna vi räkna med 11,50 för kubikmetern. Men detta pris skulle betalas för toppmått och icke för det slags mått, som han förut köpt dem efter. Och dessutom skulle det vara avverkat och levererat vid sjöstrand. Huru in-
verkar nu avverkningspriset, transportomkostnaderna och topp-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

mätningen på priset ifråga? Jag har försökt kalkylera så gott jag kunnat, och såvitt jag kan föreställa mig har det icke varit en förtjänst för köparen på mer än 75, 80 öre eller högst 1 krona per kubikmeter. Dessutom är att märka, att jägmästaren i orten har blivit hörd, huruvida han ansåg, att priset var riktigt och acceptabelt, och han har sagt, att det dugde att taga. Om jag hade suttit därnere och varit en av de personer, som klandras i reservationen och som där avses, så vet jag verkligen inte, om jag skulle kunnat handla på något annat sätt.

Sedan skall jag be att få övergå till punkt 9 bland reservationerna, där det är fråga om klander mot Kungl. Maj:t för beviljad dispens. I denna sak har förut prästintresset blivit väl uttryckt här i kammaren, och det kan då inte vara för mycket, att församlingens intresse också blir uttryckt i sakfrågan. Att dessa dispenser kommit till stånd, det har, såsom man erkänner, berott på prästbristen. Man har nu från prästerligt håll sagt, att det är bättre att stå utan predikanter i kyrkans tjänst än att dispensera såsom här skett. Jag tror inte församlingen räknar på samma sätt, utan jag tror att församlingen är tacksam för att slippa undan sådana verkningar av prästbristen. Att det verkligen är prästbrist, som i ett av dessa anmärkta fall framkallat dispensansökningen det förstår man, om man läser igenom handlingarna i fråga om Lönnerblad från Hedemora. Där har kyrkerådet med vice pastor i spetsen gått till den dispens sökande och bett honom försöka få dispens. Sedan har samma kyrkoråd med pastorn i spetsen vänt sig till Västerås domkapitel och bett att få dispensen förordad just på grund av prästbristen. Hade det nu varit klokt att följa de synpunkter som uttrycktes här av herr Hallén och säga nej? Borde inte Kungl. Maj:t hellre följa det av församlingen med vice pastorn i spetsen framförda intresset och säga ja? Jag tänker att litet var i kammaren skulle hellre ha velat tillmötesgå församlingens intresse än det intresse, som herr Hallén här talat för.

Vidare är det på det sättet, att på många ställen i vårt land är det ganska ont om präster, så att de få lov att tillgripa s. k. duplikationer. På landet är detta inte så trevligt; det kan vara på det sättet, att man har en duplikation på aftonen och har inte något elektriskt ljus eller annan belysning. Det är riktigt kusligt, att då komma in i en kyrka. Inte ser man psalmerna, och det är gott om man ser prästen i predikstolen. Och dessutom är att märka, att vi få betala lika mycket antingen vi ha egen präst eller ha duplikationer eller tilläventyrs inte ha någon prästerlig tjänstgöring alls. Är det då för mycket om församlingen verkligen vill ha vad den i alla fall får betala för?

Och så för övrigt får man väl inte antaga det, att prästens uppgift är blott och bart den, att han skall meddela folket en stor och viktig och riktig teologisk bildning. Vore det så, att folket i allmänhet skulle utbildas till lärda teologer, då passade det att sätta herr Hallén i spetsen, eller, rättare uttryckt, att följa

honom i hans reservation. Men nu finnes det flera, som anse, att prästens största uppgift skall vara att utöva ett kristligt inflytande inom församlingen. Och då kan det hitta på att hända, att sådana präster, som tilläventyrs icke tagit någon teologisk examen, det kan inträffa, säger jag, att dessa bättre fylla sin plats eller åtminstone göra det i lika hög grad som de, som ha examen och kunna anses sakkunniga. Sådant har verkligen inträffat.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Och för övrigt, på det sätt, som herr Hallén här uppträder mot detta dispensväsende, träffa hans anmärkningar hela den fria kristliga verksamheten. I de fria föreningarna ha vi goda begåvningar, som sköta predikoverksamheten, och dessa äro utbildade i missionsskolor och missionsinstitut och även på annat sätt. Jag känner personligen till en missionsförening, som verkat i 60 år, och vars styrelse jag haft äran tillhöra i 30 år, och jag kan inte minnas, att vi på den platsen eller i den föreningen någon gång haft någon i predikoverksamhet, som varit så utbildad som herr Hallén m. fl. håller före att en predikant bör vara.

Och så vidare är det på det sättet, att det på många håll finnas ålderstigna kyrkoherdar, som äro alldeles strandsatta, om de icke kunna få någon hjälp. Och då kan ju dispensen för lämplig person komma väl till pass. Nyss viskade en riksdagsman mig i örat: »I vår församling ha vi två predikanter, en med vederbörliga examina och en utan sådana, d. v. s. en dispenserad, och vi tycka bättre om att höra den dispenserade än vi tycka om att höra den andre.» Sådant kan inträffa på flera ställen.

Nu säger man, att det kan begås misstag vid dispensereringar, och sådana misstag skulle, enligt reservanternas mening, vara begångna i dessa särskilda fall. Men jag skall be att få fästa herrarnas uppmärksamhet på, att när reservanterna anföra en massa talande skäl för sina åsikter, så äro de övriga talande skälen, som framfördes uppe i konstitutionsutskottet, icke med. De ha inte tagits i bland reservanternas handlingar, vilket ju är naturligt, ty då man uppträder som åklagare, aktar man sig för att taga med sådant material, som styrker försvaret. Jag har inte tid att gå igenom de olika handlingar, som stödjade utskottets uppfattning, men jag skall taga upp några exempel på vad som förbigåtts i reservanternas framställning, och då skall jag be att få räkna upp följande betyg i respektive ämnen, nämligen från professor Göransson, professor Rodhe, docenten Westman och professor Reutersköld. Den förre säger ifråga om ett förhör, som han haft med den ene av dessa dispens sökande, att denne med framgång skulle kunna förvalta predikoämbetet i vår svenska kyrka. Det är inte så dåligt betyg det, synes det mig. Och så är det professor Göransson, som har uttalat det. Och då borde det inte vara så farligt att dispensera. Det borde man inte vara rädd för ens från lärt håll. Beträffande professor Rodhes betyg så säger han där, att personen i fråga

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

vid förhöret haft goda insikter i de frågor, som förelades. Tillförordnade professor Westman säger sig ha haft honom under prövning och säger att han haft tillräckliga insikter. Allt detta förekommer nu inte bland reservanternas papper. Men vi, som sitta i konstitutionsutskottet, kunna leta reda på litet mera än reservanterna kunna få tag i eller mera än de åtminstone vilja taga fram. Och sedan säger professor Reutersköld, för att anföra även hans yttrande, angående det ämne, som han haft honom i: »Jag ger honom betyget godkänd för teologie kandidatexamen». Det är inte så dåligt. Men den uppfattningen fick inte herrarna av reservationen eller då ni lyssnade till herr Halléns anförande, det är visst.

På tal om prästbristen så rekommenderar herr Hallén, att vi skulle vägra sådana dispenser, på det att prästbristen måtte upphöra. Jag undrar om det kan vara rätta vägen. Jag fruktar för, att om vi vägra dispensera, så skall det möjligen ha till följd, att vi måste giva prästerna betydligt högre löner, på det att prästbristen måtte upphöra. Vi kanske behöva foga in även den länken i bevisningskedjan.

Jag tror då, mina herrar, att vi gjorde bättre i att tänka på andra vägar att få prästbristen att upphöra. De herrar, som varit här några år i riksdagen, erinra sig att här ha väckts motioner i den riktningen, att riksdagen skulle söka vidtaga vissa åtgärder för prästbristens upphörande. Och jag skulle fastmera vilja rekommendera herr Hallén att tänka på någon utväg i den riktningen vare sig genom myndigheterna eller genom kyrkomötet eller genom riksdagen.

Jag har emellertid visst icke kunnat följa med på herr Halléns reservation, och jag tror också, att jag här har handlat i församlingens intresse, då jag icke följt honom i detta hans yrkande.

Herr Sterne: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet, när herr Hallendorff föredrog sina utläggningar angående förevarande frågor. Sedan dess har herr Räf yttrat sig om samma sak. Och då han har ett stadgat rykte som trävaruspekulant, och känslan för goda privataffärer är på ett helt annat sätt utvecklad hos honom än hos mig, vill jag icke ge mig in på ett bemötande av hans uppgifter ifråga om skogsaffären. Han är ju på detta område mycket dugtigare än jag. Men detta tager icke bort den huvudannärkning, som jag här framställt, att ärendet är så vårdslöst handhåft, att man i onödan förstört en skogspark, som varit till både nytta och nöje, och som ur estetisk synpunkt är alldeles oersättlig. Och den sanningen vill jag adressera särskilt till professor Hallendorff. Ty han må tala om och om igen om den större eller mindre förlusten, så är den skada, som skett, dock oersättlig. Och anledningen är, att ärendet är dåligt berett. Statsrådet och Kungl. Maj:t ha här litat på en sakkunskap, som vid närmare påseende visat sig icke vara sakkunnig.

Jag vet att vi måste avsluta debatten kl. $\frac{1}{2}$ 3, och därför finner jag mig böra avstå ifrån att säga det som jag eljest i sak skulle ha sagt även om det andra ärende, som professor Hallendorff var inne på. Men jag vill påpeka, att det föreligger ingen skillnad mellan hans tankegång och min, angående duglighetens företrädare såväl inom armén som andra ställen. I det fallet är jag alldeles ense med honom. Men jag är övertygad om, att om han eller någon annan skulle avgiva ett utlåtande, som på något sätt skulle vara avgörande för en persons framtid, så skulle han göra det samvetsgrant och göra det på ett sådant sätt, att hans påståenden verkligen bestyrktes, så att man icke kom i tvivelsmål om huruvida hans utlåtande vore byggt på rättvisa och full opartiskhet. Men det är det jag tvivlar på i föreliggande befordringsfråga, och det är från den synpunkten, som jag reservationsvis vågat rikta ett anmärkningsyrkande emot det föredragande statsrådet.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

§ 4.

Ordet erhöles härefter av

Interpellation.

Herr Pettersson i Södertälje, som anförde: Herr talman, mina herrar! Som bekant har världskrisen medfört, bland andra följder, att byggnadsverksamheten i vårt land betydligt minskats, på sina håll så gott som avstannat. Orsakerna äro dels de stegrade räntorna och svårigheterna att över huvud erhålla kapital för fastighetslån och dels de våldsamt stegrade materialkostnaderna — stegringen uppgår till 30—40 %. Särskilt hava dessa svårigheter gjort sig gällande i fråga om produktionen av smålägenheter, vilken redan förut mångenstädes var allt för knapp. I följd härav hotas de mindre bemedlade i vårt land, redan förut hårt tryckta av dyrtiden, av en hyresstegring, som för dem skulle vara mycket svår att bära.

Vid den kommunala konferens i bostadsfrågan, som på herr civilministerns initiativ ägde rum i huvudstaden under april månad i år, betonades vikten av att genom stadskommunerna eller genom allmännyttiga bostadssammanslutningar med kommunernas stöd skyndsamt få till stånd en produktion av smålägenheter. Endast härigenom ansågs möjligt att hindra ett förvärrande av läget på bostadsmarknaden. Men för en dylik produktion måste förutsättas, dels att kapital mot skäligen ränta ställes till förfogande för lån utöver kassalånsnivån och dels att byggnadsmaterialierna förbilligas.

Kapitalfrågan torde bliva i viss mån tillgodosedd genom medel, som kunna ställas till förfogande från pensionsfonden. De framställningar om låneunderstöd, som föreligga från stadskommuner, överstiga emellertid till beloppet avsevärt de tillgängliga fondmedlen.

Men för att den planerade byggnadsverksamheten även inom de gränser, som kapitaltillgången medger, skall kunna sättas i

Interpellation. gång med utsikt till framgång, kräves dessutom, att byggnadsmaterialier kunna erhållas för något så när skäligt pris.
(Forts.)

Redan före den omtalade konferensen hade herr civilministern åt särskilda sakkunniga uppdragit att utreda frågan om åtgärder i syfte att bereda tillgång till byggnadsmaterialier för skäligt pris. Enligt vad dagspressen meddelat, ha dessa sakkunnige den 16 innevarande maj inkommit med sitt förslag i ämnet. Detta förslag avser, bl. a., att på en del virkes- och järnvaror lägga vissa mycket moderata kompensationsavgifter, vilka skulle användas att för produktionen av smålägenheter förbilliga behövliga byggnadsmaterialier.

Nu förljudes emellertid, att någon proposition i ämnet icke skulle vara att år förvänta. Därmed skulle strävandena att förebygga en för de mindre bemedlade förödande hyresstegring väsentligt kringskäras och försvåras.

Det är sant, att riksdagen är långt framskriden och att nya framställningar från Kungl. Maj:t böra undvikas. Men undantag härifrån göres dock och måste göras för viktiga fall. Och i intet fall torde väl undantaget vara bättre motiverat än i detta, där det gäller att hindra en oskälig ökning av kristidens tryck på de mindre bemedlade. Från ledande håll inom det utskott, som skulle hava att mottaga proposition i ämnet, har man ock uttalat förståelse för denna synpunkt.

Med anledning härav anhåller jag att få till herr statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet framställa följande spörsmål:

»Ämnar herr statsrådet för riksdagen framlägga förslag om åtgärder i syfte att för produktionen av smålägenheter bereda tillgång på byggnadsmaterialier till skäligt pris?»

Ifrågavarande anhållan bifölls av kammaren.

Kammarrens ledamöter åtskildes härefter kl. 2,32 e. m. för att åter sammanträda kl. 6 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.